

Natuur.blad

België-Belgique

P.B - Antwerpen X

3/1485

Afgiftekantoor
Antwerpen X
P106230

Driemaandelijks ledentijdschrift van Natuurpunt – september - oktober - november 2012 – jaargang 11 – nummer 3
verschijnt in maart, juni, september en december

Toelating – gesloten verpakking
Retouradres: Natuurpunt,
Coxiestraat 11,
2800 Mechelen

1m² natuur meer leven dan je denkt

Brandpunt

De Grootste Vliegenzwam

Actueel

De Vlaamse Wildernis

natuurpunt

Froggy

ecological

Beleef krachtig én
ecologisch schoonmaken

Froggy
zoekt mee
naar
De Grootste
Vliegenzwam

www.degrootstevliegenzwam.be

&

= **Natuurlijk duurzaam !**

www.ecofroggy.be

De Europese Commissie kent in totaal 6,5 miljoen euro toe aan twee projecten van Natuurpunt om unieke en kwetsbare natuur te herstellen in Vlaanderen. Dat gebeurt via LIFE+, het Europese instrument dat onder meer projecten financiert om het Natura 2000-netwerk van topnatuurgebieden te verbeteren. Het feit dat Natuurpunt er, meer dan wie ook, in slaagt om via LIFE miljoenen Europese subsidies naar Vlaanderen te brengen, bewijst de kwaliteit van ons werk. Deskundigen (tot de Europese Commissie toe) zijn ervan overtuigd dat hoogwaardige natuur door de overheid of verenigingen zoals Natuurpunt best kan behouden blijven als ze daar ook eigenaar van zijn. De toestand in onze eigen natuurgebieden is daar een prachtig voorbeeld van: ondermeer dankzij onze duizenden vrijwilligers slagen wij erin om Europese natuur in Vlaanderen te behouden en te ontwikkelen. Zij helpen de doelstellingen van de overheid te realiseren. Het is dan ook onbegrijpelijk dat, niettegenstaande de overheid zichzelf tot doel heeft gesteld om 3000 hectare per jaar onder natuurbeheer te plaatsen, ze daar steeds minder middelen tegenover zet. Natuur en landschap hebben echter niet de tijd om te wachten. Er gaat nog steeds heel wat waardevolle natuur verloren. Nochtans is het inzetten van voldoende aankoop- en beheersubsidies beter dan het veel duurdere natuurherstel achteraf, voor zover dit nog mogelijk zou zijn.

Binnen een paar weken kan u weer bepalen wie in uw gemeente of provincie de volgende zes jaar de lakens zal uitdelen. Hoewel vaak onderschat, zijn deze beide niveaus zeer belangrijk, ook voor natuur en landschap. Ik vraag u met aandrang om overwegingen inzake natuur en landschap te laten meespelen bij het bepalen van uw stemgedrag. Het resultaat zal immers mee bepalen welk type buitengebied we willen ontwikkelen. Natuurontwikkeling met respect voor andere gebruikers of verdere aftakeling. De keuze ligt bij u!

Walter Roggeman
Voorzitter Natuurpunt

natuurpunt

Inhoud

september - oktober - november 2012 – jaargang 11 – nummer 3

De Vlaamse wildernis	6	Wilde bijen aan het werk	34
De mannetjesvaren	10	Dag van de Natuur 2012	36
De Grootste Vliegengzwam	12	Bedreigd! De bruinvis	38
1m² natuur aan je raam	14	Natuurpunt & Lampiris voor meer natuur	40
Op wandel in de Vorte Bossen	27	In het spoor van de grote vijf	50

Intrigerende bosuil, niet? Koop onze Natuur.kalender, Natuur.stakalender of wenskaartjes.
Je steunt de natuur en je kan elke maand genieten van een prachtige foto, waaronder
deze bosuil.
www.natuurpunt.be/winkel

Foto: Jeffrey Van Daele

De Vlaamse wildernis

Na de bever is nu ook een ander spectaculair waterzoogdier opgedoken in Vlaanderen. De otter is terug! Dat is onder meer te danken aan de voorzichtige verbetering van de waterkwaliteit. Maar minstens even belangrijk is het ontstaan van grote stukken aaneengesloten natuurgebied, vaak gekoppeld aan grootschalige herstelwerken.

Tekst: Joris Gansemans

Het was Kristijn Swinnen, bioloog van de Universiteit Antwerpen, die dit voorjaar de eerste Vlaamse otter sinds jaren voor zijn camera kreeg. In 2011 verklaarde de Zoogdierenwerkgroep het beest nog uitgestorven na een lange en intensieve zoekactie. Swinnen slaagde erin het dier te filmen in Broek De Naeyer in Willebroek, een gebied van de provincie Antwerpen, dat grenst aan het project Beneden-Dijlevallei. Daar wil Natuurpunt 3500 ha natuur creëren in de stedelijke regio tussen Antwerpen en Brussel. Die cluster vormt een voldoende groot leefgebied voor otters, vooral dankzij de aanwezige waterpartijen en de nabijheid van gebieden van de provincie Antwerpen en het Agentschap Natuur en Bos.

“Otters hebben nood aan grote, aaneengesloten natuurgebieden met veel zuiver water”

Otters leven van de visvangst. Ze hebben nood aan grote, aaneengesloten en vochtige natuurgebieden met zuiver water. Toch leek alles erop te wijzen dat het in Willebroek om een toevalstreffer ging. Een otter op doortocht.

En toen kwam Swinnen met een tweede waarneming. En een derde. Hij had zijn camera's, die hij gebruikt voor onderzoek naar bevers, opgehangen in het Smeethof in Bocholt. Dat is een groot en

moeilijk toegankelijk moerasgebied van 187 hectare van Natuurpunt dat deel uitmaakt van het Grenspark Kempen-Broek. “Uit de opnames valt niet op te maken of het twee keer om dezelfde otter gaat of om verschillende dieren,” zegt Swinnen. “Misschien zijn er verschillende dieren aanwezig, misschien is een dier een tijdje in het gebied gebleven. Het is in ieder geval goed nieuws. Het is niet waarschijnlijk dat het om hetzelfde dier gaat als in Willebroek. De vindplaatsen liggen te ver van elkaar en behoren tot een ander rivierbekken.”

Natuurherstel

Dat de otter opduikt in het Smeethof is geen toeval. Het gebied is omgevormd tot een ideaal leefgebied voor de soort. Er zijn nu ruige oevers, uitgestrekte moerasbossen en visrijke vijvers. De otter kan er zich ongestoord verplaatsen over grote afstanden, heeft er veilige rustplaatsen en vindt er voldoende voedsel. “Maar om de otters een duurzame toekomst te bieden, moet er nog heel wat gebeuren,” zegt Diemer Vercayie van de Zoogdierenwerkgroep van Natuurpunt. “Enerzijds moet Natuurpunt over de nodige middelen kunnen beschikken om de bestaande gebieden te beheren en uit te breiden. Anderzijds moeten er initiatieven komen om nieuwe grote leefgebieden te creëren. Die moeten verbonden worden door op regelmatige afstanden kleinere natuurgebiedjes aan te leggen of te behouden.”

De otter: Foto: Yves Adams

De bever. Foto: Yves Adams

Grote gebieden

De duizenden vrijwilligers van Natuurpunt beheren op dit ogenblik al meer dan 500 natuurgebieden in Vlaanderen. Dat zijn voornamelijk kleine gebieden, groene parels in een door landbouw, industrie en bewoning versnipperd landschap. Her en der zijn in de loop van de jaren die snippers aan elkaar gegroeid tot grote brokken robuuste natuur door nieuwe terreinen te kopen of te huren. Aankopen van natuurgebied loopt, mede als gevolg van de stijgende grondprijzen, niet meer zo vlot als de afgelopen jaren. Dat is jammer, want de aankoop van gronden biedt de beste garantie op langdurige bescherming. Bovendien is het draagvlak voor de natuurgebieden veel groter wanneer vrijwilligers van Natuurpunt en omwonenden actief zijn betrokken bij de aankoop.

Welkom in de wildernis

Ook in Vlaanderen kan er meer dan wat er algemeen voor mogelijk wordt gehouden. De lijst van spectaculaire zoogdiermeldingen wordt steeds langer: otter, bever, zeehond, edelhert, everzwijn, das, reeën en vossen... De natuur lijkt zich langzaam, stapje voor stapje, te herstellen. Grote natuurgebieden vormen daarbij een belangrijke schakel. Ze herbergen een hoge biodiversiteit omdat er meer types leefgebied in voorkomen en bieden een plek aan grotere soorten zoals de otter. Bovendien hebben ze een grote aantrekkingskracht op wie eropuit wil in de natuur. Maar vooraleer we echt op safari kunnen in Vlaanderen, moeten de inspanningen om nieuwe terreinen te beschermen, aan te kopen en te beheren fiks opgetrokken worden. Zelfs de weinig ambitieuze doelstellingen uit het Vlaams regeerakkoord worden niet gehaald. De Vlaamse wildernis staat misschien voor de deur, maar ze zal jammer genoeg nog even moeten wachten.

Aankoop van natuurgebieden blijft aangewezen voor natuurontwikkeling

Lieven De Schamphelaere

Alhoewel nogal wat eigenaars gronden willen verkopen, kan Natuurpunt de laatste jaren minder aankopen. De reden is dat de aankoopsubsidies verminderden terwijl de grondprijzen stijgen. Het Vlaams regeerakkoord voorziet jaarlijks 3000 ha onder natuurbeheer te brengen. Dat doel wordt niet eens voor de helft gehaald. Toch zal de uitvoering van de Europese Habitat- en Vogelrichtlijnen ons de komende jaren dwingen tot passende beheermaatregelen voor habitats en soorten op naar schatting 114.000 ha. Daarvan wordt momenteel 31.000 ha beheerd door het Agentschap Natuur en Bos en

terreinbeherende verenigingen zoals Natuurpunt. Natuurlijk moeten ook landbouwers en privé-eigenaars gestimuleerd worden om acties te ondernemen voor het herstel van natuur en biodiversiteit. Toch blijft verwerving een zeer effectief en efficiënt instrument voor natuurontwikkeling. Waarom?

1. Langdurige bescherming en ontwikkeling

Aankopen door de overheid of terreinbeherende verenigingen zijn een garantie dat de natuurfunctie wordt gerealiseerd en niet moet concurreren met andere vormen van medegebruik. Sommige habitattypes vergen ook vele jaren van beheer om ze te ontwikkelen en

voor veel privé-eigenaars zijn engagementen op lange termijn niet haalbaar. Daarnaast hebben overheid en terreinbeherende organisaties expertise over natuurbeheer en monitoring.

2. Openstelling en draagvlak

In aangekochte gebieden is de toegankelijkheid voor het publiek beter te organiseren dan in privé-domeinen. Bovendien mobiliseert Natuurpunt duizenden vrijwilligers in het beheer en de werking rond haar natuurgebieden. Zonder hen zou niet alleen het behoud onze natuur onbetaalbaar zijn voor Vlaanderen, maar zij zorgen ook voor de lokale verankering van het natuurgebied.

Op pad in de grootste natuurgebieden van Natuurpunt

Waar kan je terecht om grote natuurgebieden te ontdekken in Vlaanderen? Hieronder vind je de vijf grootste gebieden beheerd door Natuurpunt. De gebieden maken deel uit van het Europese Natura 2000-netwerk, en verschillende ervan zijn uitgebouwd dankzij de subsidies van het Europese LIFE-programma.

◀ Vallei van de Zwarte Beek – 1627 hectare beheerd door Natuurpunt (Limburg)

De Vallei van de Zwarte Beek is een van de oudste gebieden van Natuurpunt en maakt deel uit van het beekdal dat zich uitstrekt van Hechtel-Eksel tot Diest. Je kan er op tocht in heide en bos, langs vijvers, vennen en gras- en weilanden.

Averbode Bos & Heide – 590 hectare beheerd ▶ door Natuurpunt (Antwerpen, Limburg, Vlaams-Brabant)

Op de grens van Kempen en Hageland, rondom de oude Norbertijnenabdij van Averbode, ligt Averbode Bos & Heide – het grootste aaneengesloten gebied van Natuurpunt. Op je tocht langs vijvers, heide en bos kan je onder andere de prehistorische wolfsklauw vinden, een glimp opvangen van een nachtzwaluw, of een praatje slaan met de schaapherder.

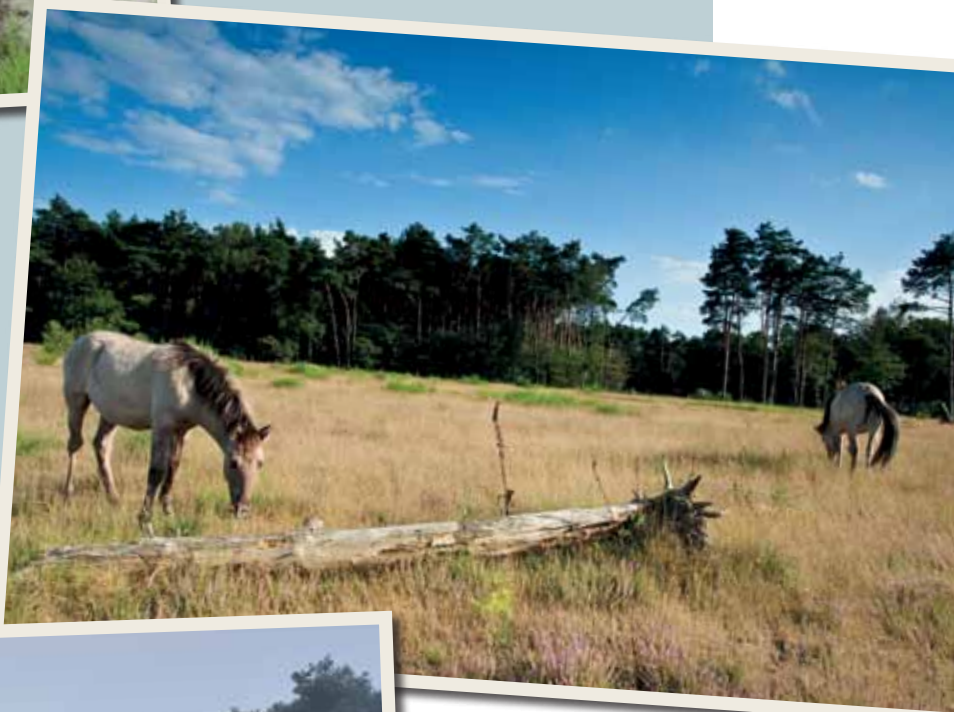

◀ **Uitkerkse Polder - 408 hectare beheerd door Natuurpunt (West-Vlaanderen)**

Op zoek naar het grootste natuurgebied van West-Vlaanderen? Trek dan naar het weidse polderlandschap tussen Blankenberge, Wenduine, Nieuwmunster en Zuinkerke. Je vindt er de Uitkerkse Polder, een adembenemend natuurgebied dat in totaal 1500 hectare telt.

Landschap De Liereman – 462 hectare ► beheerd door Natuurpunt (Antwerpen)

Nergens anders kan je de Kempen zo intens beleven dan in Landschap De Liereman, op de grens tussen Oud-Turnhout en Arendonk. Je kan er wandelen door de bloeiende heide, natte venen en golvende duinen.

◀ **Turnhouts Vennengebied – 404 hectare beheerd door Natuurpunt (Antwerpen)**

Even ten noorden van Turnhout kan je uren wandelen en fietsen langs eikenbossen, schitterende vennen, heide en graslanden. Het karakter van het Turnhouts Vennengebied katapulteert je terug in de tijd. Dit is het Kempens landschap dat de mens eeuwenlang in stand heeft gehouden.

Mannetjesvaren

Elke lente ben ik bevoorrecht getuige van een uniek gebeuren dat al meer dan 300 miljoen jaar plaatsvindt: het magische ontrollen van de bladen van de mannetjesvarens. Ik hoef daarvoor niet ver te gaan: ze groeien gewoon in onze tuin. Toch is het misschien niet zo'n goed idee om varens te houden in de tuin. Er is iets vreemds aan de hand met varens, iets ongrijpbaars. Zou het waar zijn dat varens des duivels zijn?

Tekst: Peter De Ridder. Foto: Rollin Verlinde

Hoe kan het dat varens "noch Bloemen noch Saedt voort en brengen" en dat er toch altijd nieuwe varentjes bij komen, zo vroeg Dodoens zich al af. Linnaeus wist alles over seks bij planten maar hoe varens het deden, dat snapte zelfs hij niet. Wou hij de zaak forceren toen hij naast een robuustere mannetjesvaren een andere, fijnere soort als vrouwtjesvaren benoemde? Er gebeurde nog niets. Hoe lang je ook wacht, bloemen komen er nooit en dus ook geen zaad. Ha nee, zo wist de gewone man, dat zaad was onzichtbaar! Je kon daar aan geraken, maar dat was niet simpel. Iets met middernacht, Kerstavond, een verlaten kruispunt, je ziel en de Duivel. Maar het was het waard: het maakte je onzichtbaar, je kreeg superkrachten... Isidoor Teirlinck, de peetvader van de plantlore, verzamelde dergelijke volksverhalen in zijn onvolprezen "Flora Diabolica" uit 1930. Rep je naar de bibliotheek: leerzaam, en wie weet: nuttig?

Fossiele vondsten vertellen ons dat varens er na meer dan 300 miljoen jaar evolutie nog steeds hetzelfde uitzien. Mannetjesvarens hebben, net als de meeste van de 12.000 soorten wereldwijd, samengestelde bladen. Hoe hard het ook waait, scheuren doen ze niet. De wind waait erdoorheen en toch hebben ze een maximum oppervlak om licht te vangen en aan fotosynthese te doen net als andere groene planten. De enige reden dat varens onze planeet niet overheersen: ze hebben schaduw nodig om vochtig te blijven. Ze zullen dus nooit uit de schaduw van de niet-varens kunnen treden. Vocht is ook nodig om nieuwe varens tot stand te brengen. Slechts enkele van de miljoenen

sporen landen op de ideale plek om uit te groeien tot een voorkiem. Die ideale plek is bijvoorbeeld mos, dat voor hen het vocht vasthoudt. Op die voorkiem, een hartvormig niemendalletje, spartelen mannelijke cellen naar een vrouwelijke eicel. Dat kan alleen dankzij een dunne waterfilm op het blaadje. Is de bevruchting geslaagd, dan groeit uit de voorkiem een nieuw varentje.

Dat de dino's uitstierven door spijsverteringsproblemen na het eten van varens is wellicht hoogst onwaarschijnlijk. Koeien en paarden kunnen wel sterven aan een overdosis. Lintwormen ook en de wortelstok van de mannetjesvaren werd dan ook gebruikt als volkmiddel tegen dit ongemak. Het hielp, maar was "riskant vanwege de geringe marge tussen de therapeutische en toxische doses." Met andere woorden: at je er teveel van, dan werd je net zo blind als je lintworm. Opvallend is dat mannetjes- en andere varens er altijd zo gaaf en onaangeraakt uitzien. Er zijn bij ons zo goed als geen insecten te vinden die eten van varens. Dat ligt zeker niet aan het aanbod: varens genoeg. Ze zijn giftig, OK, maar insecten en varens zijn samen geëvolueerd en op die paar honderd miljoen jaar tijd zou je toch verwachten... Het is nog één van die mysteries die rond de varens blijft hangen.

Intussen is de herfst terug in het land. De mannetjesvaren trekt zich daar niet teveel van aan en blijft tot een stuk in de winter groen. Dan trekt hij zich terug in een bolwerk van gouden schubben om de volgende lente het wonder der wederopstanding te herhalen.

Zoek mee naar de Grootste Vliegenzwam! Want meten is weten

Zij is wellicht het meest gefotografeerde herfstsymbool, de rode zwam met witte stippen. Het vrolijke motiefje van de hoed fleurt het herfstbos op. Bij het zien van een vliegenzwam verwacht je haast dat er een deurtje opengaat en een kabouter komt piepen. Maar hoe goed kennen we de vliegenzwam? Wat weten we over die mysterieuze verschijning en hoe groot kan een vliegenzwam worden?

Tekst: Roosmarijn Steeman

Om deze herfst zoveel mogelijk mensen aan te sporen om naar paddenstoelen te kijken, organiseren we een grote vliegenzwammeting. Met een wedstrijd "De Grootste Vliegenzwam" willen we heel wat volk op de been te brengen. De vliegenzwam is immers de meest gekende (en aantrekkelijkste) paddenstoel in Vlaanderen, Europa en zelfs heel de wereld. Er doen dan ook veel verhalen over die paddenstoel de ronde. Vliegenzwammen werden door verschillende volkeren gebruikt in godsdienstige rituelen. De zwam heeft hallucinogene eigenschappen, is giftig en kan zelfs de dood tot gevolg hebben. De vliegenzwam was vroeger gekend als een geluksbrenger, vandaar dat hij zo vaak in verhalen en liedjes opduikt. Het is ook niet toevallig dat mythische figuren zoals sinterklaas en de kerstman dezelfde kleuren dragen als de hoed van de vliegenzwam.

Toch is dit niet de meest voorkomende paddenstoel. Bij berk of den op zure, voedselarme bodem maak je veel kans om vliegenzwammen aan te treffen. Op rijkere bodems vind je hem niet. Bovendien is de vliegenzwam een symbiont of boombegeleider, wat wil zeggen

Foto: An De Wilde

dat hij enkel in de nabijheid van zijn boom-partner groeit, waarmee hij nauw verbonden is. De zwamvlok (het eigenlijke, ondergrondse deel van de vliegenzwam) krijgt energie van de boom. In ruil krijgt de boom voedingsstoffen en bescherming tegen ziektes. Boombegeleiders zoals de vliegenzwam vind je meestal op voedselarme bodem, waar ze de bomen een grote dienst kunnen bewijzen.

De Vlaamse flora en fauna heeft het zwaar te verduren door overbemesting van de bodem. Ook de zwammen en vooral de boombegeleiders staan hierdoor zwaar onder druk. Het is dus zinvol om de vliegenzwam eens goed in kaart te brengen.

Paddenstoelen zijn erg afhankelijk van herfstregens. Helaas kunnen we niet voorspellen welk moment het meest geschikt zal zijn om vliegenzwammen te meten. Daarom kozen we voor een meetperiode van drie weken. We starten op 28 september en houden op met zoeken en meten op 21 oktober. Meer info over hoe je een vliegenzwam kan herkennen, hoe je moet meten en de gegevens doorsturen vind je op www.degrootstevliegenzwam.be

Wij hopen alvast op een regenachtige herfst, laat die zwammen maar komen!

Win!

Doe mee met onze zoektocht naar de grootste vliegenzwam! Speur mee tussen vrijdag 28 september en zondag 21 oktober, zoek het grootste en mooiste exemplaar, zet er het meetlatje naast dat op deze pagina kleeft en stuur ons een foto. Wie weet win jij wel een paddenstoellamp!

www.degrootstevliegenzwam.be

De Grootste Vliegenzwam

Van vrijdag 28 september tot en met zondag 21 oktober willen we heel Vlaanderen aansporen om op zoek te gaan naar de grootste vliegenzwam. We maken er een wedstrijd van om de deelnemers extra te motiveren. Bovendien hebben we voor de actie een zeer enthousiaste peter kunnen strikken, Dimitri Leue.

Op de vraag of Dimitri Leue zelf op zoek zal gaan naar de grootste vliegenzwam krijgen we een overtuigende "ja". Dimitri vertelt enthousiast over de natuurspeurtochten die hij onderneemt met zijn gezin.

"Als we op pad zijn, en net een konijn in zijn holletje hebben zien krui-pen, kunnen we uren geduld tonen tot hij weer de kop op steekt. We zitten dan stilletjes en vol hoop op een rijtje te wachten. Ik weet nu al dat het met de paddenstoelenzoektocht net zo zal zijn. Mijn kinderen zijn graag in de natuur en nemen dat soorten dingen heel serieus!"

Wat we ook willen weten is waarom Dimitri graag het gezicht is van deze campagne? Daaruit blijkt eens te meer dat we hier een natuurliefhebber bij ons hebben.

"De vliegenzwam doet me denken aan mijn petekind. Bij zijn geboorteprentje en -suiker stond alles in het teken van deze paddenstoel. Ik zou het heel jammer vinden als de vliegenzwam niet meer bestaat als mijn petekind groot is. Alleen daarvoor al stemde ik met deze campagne in. Maar ook mijn eigen kinderen moeten de vliegenzwam liefst hun hele leven lang kunnen bewonderen."

Hoe hij Natuurpunt leerde kennen, vragen we hem tot slot. Op die vraag volgt een verrassend antwoord.

"Een tijdje geleden maakte ik een ecologische theatervoorstelling met de naam 'Don Kyoto'. Het ecologische aspect schuilde hem in het decor, dat enkel uit een bakfiets bestond. Op die bakfiets trapte ik eigenhandig de belichting van de voorstelling bij elkaar. En ik verplaatste me ook van theater naar theater in diezelfde bakfiets, in plaats van in een vrachtwagen met alle decormateriaal erin. Soms fietsten er mensen met me mee, en tijdens de eerste rit was dat een medewerker van Natuurpunt. Heel gezellig tochtje, herinner ik me, en sindsdien ken ik Natuurpunt als een fijne en professionele organisatie. Ik wilde dus met alle plezier nog eens samenwerken en mee de Vlaamse vliegenzwammen opmeten."

Eén vierkante meter natuur aan je raam

Eén vierkante meter nieuwe natuur per inwoner, ieder jaar opnieuw. Dat is de kern van wat Natuurpunt vraagt aan de lokale besturen die na de gemeenteraadsverkiezingen aan de macht komen. Om onze vraag te verspreiden hebben we jouw hulp nodig. Wil jij ook meer natuur in de buurt? Neem je rol plakband, zoek de best zichtbare plaats in je straat en hang er de affiche op die je bij dit Natuur.blad vindt.

Tekst: Annelore Nys

Drie topprioriteiten voor meer lokale natuur

Natuurpunt roept steden en gemeenten op om werk te maken van een stevig beleid voor toegankelijke natuur dicht bij huis en onze drie concrete beleidsvoorstellen op te nemen in het bestuursakkoord.

Eén vierkante meter natuur per inwoner per jaar

85% van de Vlamingen vindt dat we de natuur dicht bij huis moeten beschermen. Geef uw inwoners voldoende groene ruimte:

Concreet

- Realiseer 1m² nieuwe natuurgebieden per inwoner/jaar;
- Geef niet-gebruikte gemeentegronen in beheer aan Natuurpunt en voorzie ondersteuning van beheerwerken door Natuurpuntvrijwilligers;
- Laat je inwoners kennis maken met lokale natuurgebieden via het infoblad, de website, een bezoekerscentrum, een wandelkaart, een spel of infoborden.

Eén actieplan per soortengroep van de Rode Lijst

2/3 van de soorten die in Vlaanderen voorkomen zijn bedreigd.

Concreet

- Adopteer per soortengroep één of meerdere soorten die voorkomen op de Rode Lijst;
- Werk samen met de lokale natuurvereniging en andere partners;
- Neem je inwoners op sleeptouw en betrek hen bij soortbeschermingsprojecten.

Minstens 3 euro per Natuurpuntlid/jaar voor de lokale werking

Natuurpunt brengt als lokaal verankerde vrijwilligersvereniging mensen bij elkaar, neemt ze mee in de natuur en stimuleert ze om zelf de handen uit de mouwen te steken.

Concreet

- Voorzie 3 euro per Natuurpuntlid/jaar voor de werking van de lokale afdeling van Natuurpunt.

Op 14 oktober 2012 trekken we naar de stembus om nieuwe lokale besturen te kiezen. Voor de natuur staat er heel wat op het spel. Lokale besturen beslissen hoe natuurlijk jouw gemeente is: ruimte maken voor speciale soorten, natuurgebied aankopen, aandacht voor natuur bij grote bouwprojecten. Ze kunnen letterlijk ruimte maken voor natuur en soorten. In veel gevallen zijn ze de ideale partner voor de lokale afdelingen van Natuurpunt.

In de aanloop naar de verkiezingen stelde Natuurpunt een uitgebreid memorandum op. Dat is door heel wat afdelingen gebruikt als blauwdruk voor hun eigen memoranda om de lokale verkiezingsprogramma's te beïnvloeden. Minstens 55 Natuurpuntafdelingen gingen hiermee aan de slag en stelden hun eigen wensenlijst op voor de nieuwe besturen.

Een maand voor de verkiezingen is het tijd om onze vraag voor meer lokale natuur nog eens extra in de verf te zetten. Daarom hebben we drie topprioriteiten geselecteerd, die na de verkiezingen in elk bestuursakkoord opgenomen moeten worden (zie kader). Het uithangbord voor de actie is onze vraag voor één vierkante meter bijkomende natuur per inwoner. Het is een eenvoudig en een makkelijk haalbaar plan, met direct resultaat. Als elk van de 308 steden en gemeenten dit voorstel uitvoert, dan zou er jaarlijks 625 ha natuur bijkomen.

Vele kleintjes

Voor een kleine gemeente gaat het gemiddeld over iets minder dan één hectare (twee voetbalvelden) nieuwe natuur per jaar, voor een middelgrote gemeente gaat het over 2 ha en voor een centrumstad 12 ha. Dat lijkt niet veel, maar alles samen is dat bijna evenveel als wat Natuurpunt de laatste jaren jaarlijks kon aankopen. Uiteraard is het voor sommige gemeenten gemakkelijker om de doelstelling van één vierkante meter te

Wandelen in de Bourgoyen, een topgebied aan de rand van Gent. Foto: Vilda/Yves Adams

behalen. In een landelijke, afgelegen gemeente zijn er meer mogelijkheden dan in dichtbebouwd stedelijk gebied. Maar de ervaring leert dat het vooral de politieke wil is die het verschil maakt. We zijn ervan overtuigd dat alle Vlaamse steden en gemeenten ons voorstel kunnen uitvoeren.

120 gemeenten doen het al

Op dit moment heeft Natuurpunt een overeenkomst met 120 Vlaamse gemeenten voor de aankoop van natuur. De gemeente Vorselaar is daarbij een opvallende uitschieter. In 2007 kon Natuurpunt 140 ha nieuwe natuur aankopen in het natuurgebied De Lovenhoek. De kleine Kempische gemeente besliste daarop om gedurende 5 jaar 25.000 euro te reserveren op de gemeentelijke begroting als ondersteuning voor de aankoop van het natuurgebied. Daarmee realiseerde zij in één klap 200 vierkante meter nieuwe natuur per inwoner of een dikke 33 m² per inwoner per jaar.

Ook het landelijke Assenede trekt elk jaar een flink budget uit om Natuurpunt te helpen bij de aankoop van nieuwe natuur. Tijdens de afgelopen legislatuur kon Natuurpunt op die manier 140.000 m² krekengebied aankopen. Daarmee gaf Assenede haar inwoners een kleine 2 m² nieuwe natuur per jaar. Ook de stad Gent deed deze legislatuur een grote inhaalbeweging voor natuur. Ze kocht zelf grote stukken nieuwe natuur aan in de Leiemeersen en de Gentbrugsemeersen en bouwde de Bourgoyen uit tot een topgebied aan de rand van de stad. Daarbovenop verdubbelde Gent in 2010 haar jaarlijkse aankoopsubsidie voor natuurgebieden om Natuurpunt te ondersteunen bij de aankoop van de Assels.

Samenwerken voor natuur loont

Een gemeente heeft twee mogelijkheden om nieuwe natuur te voorzien. Ofwel ondersteunt ze

terreinbeherende verenigingen zoals Natuurpunt bij de aankoop van natuurgebied ofwel koopt de gemeente zelf gronden aan. Als de gemeente zelf natuur aankoopt dan kost dat 1,5 tot 3 euro per vierkante meter. De gemeente kan dat bedrag gevoelig laten dalen door samen te werken met terreinbeherende verenigingen zoals Natuurpunt. Die staat dan in voor de aankoop, daarbij geholpen door een subsidie van de Vlaamse overheid. De gemeente kan bijspringen door een subsidiereglement en de nodige middelen op de meerjarenbegroting te voorzien. Een subsidie tot 30% van de totale kostprijs kost de gemeente dan maximum 0,45 €/m² tot 0,9 €/m² en ze krijgt er evenveel of meer natuur voor terug. Samenwerken loont en is de meest kosteneffectieve manier om bijkomende natuur te realiseren.

Rol voor de provincie

Op 14 oktober kiezen we niet enkel een nieuwe gemeentebestuur, het zijn ook provincieraadsverkiezingen. De bevoegdheden van provincies voor natuur lijken op het eerste zicht beperkt. Toch kunnen ze de motor zijn voor een krachtig lokaal natuurbesleid.

De provincie Vlaams-Brabant maakt van natuur een speerpunt in haar provinciaal milieubeleid en geeft zo een flinke boost aan de natuur. Het meest in het oog springende initiatief is zeker en vast de koesterburencampagne 'Je hebt meer burens dan je denkt'. Hierbij laat de provincie haar inwoners, gemeenten, scholen en bedrijven kennis maken met onverwachte burens zoals bijenorchis, kamsalamander of de huismus. Typische dieren en planten voor Vlaams-Brabant.

Het blijft niet enkel bij een sensibilisatieproject. De provincie zet alles op alles om samen met gemeenten, Natuurpunt en andere partners acties op te zetten om soorten en hun leefgebied te beschermen. Zo kunnen gemeenten, maar ook Natuurpunt rekenen op

provinciale subsidies om natuur aan te kopen of soortbeschermingsprojecten op te zetten. Daarbovenop voorziet de provincie geld om wandelpaden, vogelkijkhutten en bezoekercentra aan te leggen. Ook voor kinderen heeft Vlaams-Brabant speciale aandacht. Zo voorziet ze subsidies voor natuurprojecten op school en ondersteunt ze het educatief natuurbeheerproject van Natuurpunt.

Daarnaast ondersteunt de provincie het Charter voor Biodiversiteit van Natuurpunt. Dat houdt in dat een gemeente en een vereniging zich samen engageren voor meer lokale natuur. Ondertussen ondertekenden 33 gemeenten en lokale Natuurpuntafdelingen dit charter. Natuurpunt hoopt dat alle nieuwe provinciebesturen kiezen voor een ambitieus natuurbeleid en zich samen met de andere bestuursniveaus inzetten om de natuurdoelen te realiseren.

Winst voor alle inwoners

Elke vierkante meter nieuwe natuur is winst voor de inwoners van gemeenten en provincies. Want wees nu eerlijk, wie houdt er niet van natuur? Door te investeren in natuur kan het nieuwe bestuur werken aan een gezonde en mooie gemeente voor de inwoners. De natuur zorgt voor een streekeigen identiteit en levert tal van nieuwe recreatiemogelijkheden op. Het betekent ook proper water, zuivere lucht, minder schommelingen bij extreme temperaturen en een gratis verzekering tegen overstromingen.

Bovendien zijn bijkomende natuurgebieden noodzakelijk om de achteruitgang van onze biodiversiteit te stoppen. Van alle planten en dieren die in Vlaanderen voorkomen doet slechts 41% het goed, 21% is zeldzaam en 38% is ernstig bedreigd of al uitgestorven. Planten en dieren vinden in Vlaanderen steeds minder

De bijenorchis, een van de koesterburen van Vlaams-Brabant. Foto: Vilda/Rollin Verlinde

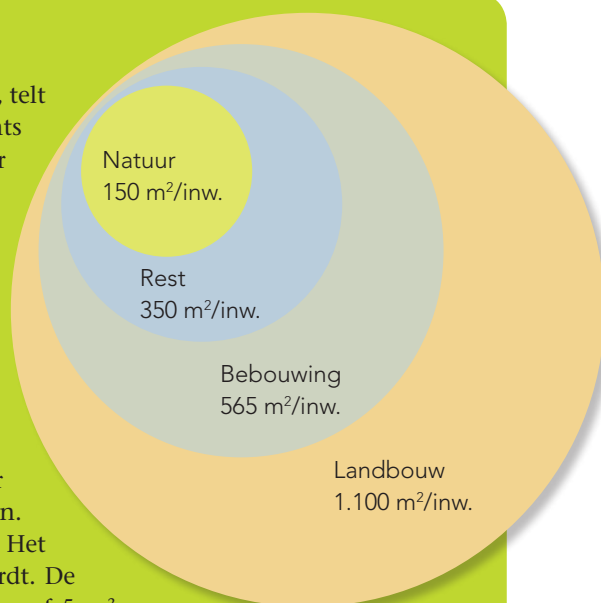
plaats. De enige manier om hen er bovenop te helpen is door een significante uitbreiding van het areaal natuur en een verbetering van de ecologische verbanden tussen natuurgebieden. Daarbij hebben de lokale besturen een sleutelrol te spelen, samen met verenigingen zoals Natuurpunt.

Lees alles over onze campagne op www.natuurpunt.be/vierkantemeter

De naakte cijfers

Met meer dan 6 miljoen burgers en een oppervlakte van 13,5 miljard m², telt Vlaanderen gemiddeld 2.175 m² per inwoner. Daarvan is vandaag slechts 150 m² puur natuur (openbare bossen, natuurgebieden in beheer door terreinbeherende verenigingen en ANB en militaire domeinen), een peulschil in vergelijking tot andere landen en het ruimtegebruik van andere sectoren. Per Vlaming is maar liefst 565 m² bebouwd (infrastructuur, woningen en industrie) en daar komt jaarlijks nog 5 m² extra bij. De open ruimte die ons rest wordt voor het leeuwendeel ingenomen door landbouw (1000 m²/inwoner), waarvan meer dan de helft gebruikt wordt voor de teelt van veevoeder.

In het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV, 1997) stelde Vlaanderen zich als doel om, gespreid over 10 jaar, 48.000 ha (76 m²/inw.) extra natuur- en bosgebied aan te duiden. 15 jaar later, blijkt amper één derde van de doelstelling gehaald. Er is nog 50 m² per persoon te gaan. Het aanduiden van groene bestemming alleen is natuurlijk niet genoeg. Het is ook van belang dat de nieuwe bestemming effectief gerealiseerd wordt. De Vlaamse Regering wil jaarlijks 3.000 ha extra natuur effectief realiseren, of 5 m² per inwoner. Maar ook hier blijven we ter plaatsen trappelen. De aankoopsubsidies voor terreinbeherende verenigingen zijn de laagste sinds vorige eeuw (-20%). En bijkomende erkenningen van natuurgebieden blijven uit. Die gebieden worden ondertussen al jaren zo goed en zo kwaad mogelijk door de vrijwilligers van Natuurpunt beheerd zonder enige ondersteuning van de overheid.

Hang de affiche op en win een elektrische fiets van Lampiris

Wil jij ook meer natuur in jouw buurt? Doe mee met de posteractie en win een elektrische fiets van groene energieleverancier Lampiris.

1. Hang de poster die bij dit Natuur.blad zit op voor je raam, bij de bakker of op het prikbord op jouw werk.
2. Organiseer je eigen plakactie.

Ga naar www.natuurpunt.be/vierkantemeter, druk de poster af en hang heel de buurt vol.

3. Neem een foto van jezelf samen met de poster en zet die op www.natuurpunt.be/vierkantemeter. Onder de deelnemers wordt een elektrische fiets van Lampiris verloot.

De natuur in verdediging

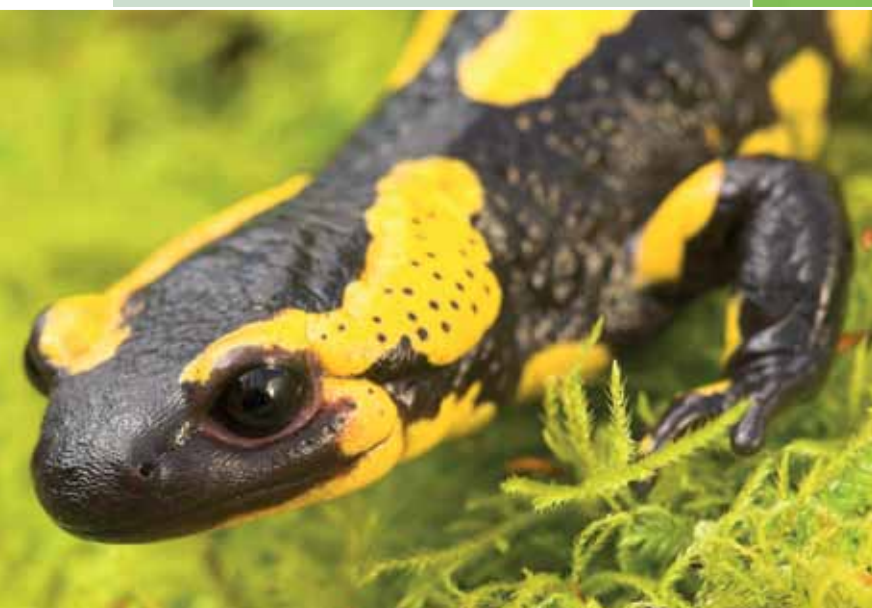
Niet alles in de natuur leent zich tot culinaire hoogstandjes. Sommige soorten hebben een sterke drang om zich te beschermen tegen roofdieren en verdedigen zich met een erg smakeloos of zelfs ronduit giftig lichaam.

Tekst: Joeri Cortens & Wim Veraghtert

Eénbes

"Eenvoud siert" is een handig motto voor wie perfectie nastreeft. Maar diep binnenin deze ijdele schoonheid huist een complexe ziel. Lustopwekkend en misselijkmakend tegelijk, verdovend en vruchtafdrijvend. Laat je niet misleiden en hou je handen beter thuis.

Foto: Vilda/Yves Adams

 Vuursalamander

Een echte talenknobbel hoef je niet te zijn om de taal van de dieren te spreken. Zwart en geel duidt steevast op gevaar. Wespen en vuursalamanders waarschuwen zo mogelijke belagers voor hun gif. Ook mensen begrijpen kleurensignalen. Kijk maar eens rond wanneer je weer voor een verkeerslicht staat te wachten.

Foto: Vilda/Yves Adam

Kompaskwal

De vormloze hoopjes gelatine op het strand doen in niks nog denken aan de sierlijke wezens die kwalen eigenlijk zijn. In zee voeren ze met hun wijde rokken en eindeloos lange benen een sierlijk waterballet op. Heerlijk om naar te kijken, maar aanraken wordt afgeraden. Hun netelcellen zijn onverbiddelijk.

Foto: Vilda/Yves Adams

◀ Bitterzoet

De plantenfamilie van de nachtschades is er één van tegenstellingen. Aardappelknollen bijvoorbeeld zijn een heerlijk basisvoedsel, maar hun bessen zijn zeer giftig. Ook bitterzoet kan aan deze schizofrenie niet ontsnappen. Haar bloemen zijn contrastrend paars en geel en hoewel haar felrode bessen er heerlijk uitzien, worden ze beter niet gegeten.

Foto: Vilda/Yves Adams

◀ Huisspitsmuis

Een kleine rekensom met onderzoekscijfers leert ons dat in België alleen al jaarlijks niet minder dan 40 miljoen kleine dieren ten prooi vallen aan huiskatten. Het zijn vooral spitsmuizen die als jachttrofee intact aan de achterdeur worden gelegd. Ze verspreiden een sterke muskusgeur en als dat een indicatie is voor de smaak, dan weten we meteen waarom katten ze niet lusten.

Foto: Vilda/Rollin Verlinde

Lieveheersbeestje ▶

Gelukbrengers? Dat dacht je maar! Bij gevaar scheiden die kleurrijke kevertjes een stinkende en vies smakende stof af. Het veelkleurig Aziatisch lieveheersbeestje overwintert bovendien in groep en verstoren is dan ook op eigen risico.

Foto: Vilda/Jeroen Mentens

Een prachtige naam voor deze struik met witte bloemschermen en felrode bessen. Smakelijk zijn die echter niet. Ze ruiken op zijn minst gezegd "onfris" en vogels laten ze hangen tot laat in de winter. Pestvogels lusten ze wél en als ze tijdens strenge winters naar onze streken afzakken, dan zoeken ook vogelspotters de Gelderse rozen op.

Foto: Vilda/Rollin Verlinde

Ongetwijfeld de "oerpaddenstoel". De vrij algemene paddenstoel groeit enkel samen met bomen (symbiose), die hem de nodige suikers leveren. Hij is niet dodelijk maar bezorgt je wel sterke spijsverteringsstoornissen. Omwille van zijn hallucinogene werking wordt hij in diverse culturen in religieuze rituelen of als drug gebruikt. Over die zwam zijn bibliotheken vol geschreven. Er bestaan zelfs theorieën die beweren dat Eva niet in een appel, maar in een vliegenzwam beet.

◀ Groene knolamaniet

De Engelse naam "Death Cap" klinkt heel wat onheilspellender dan het Nederlandse "groene knolamaniet". Dit is dan ook de giftigste paddenstoel van West-Europa, en hij is niet eens zo zeldzaam. Bekende figuren zoals keizer Claudius en keizer Karel VI stierven na het eten van de lekkere (!) paddenstoel.

Foto: Luc Meert

► Stevige braakrussula

In tegenstelling tot wat zijn naam doet vermoeden is deze zwam helemaal niet zo giftig. Maar eetbaar is hij ook niet, daarvoor is hij véél te pikant. Wellicht geraakt je maag na het eten van de zwam zo geïrriteerd dat je er misselijk van wordt. Het "stevige" verwijst naar de harde steel. De stevige braakrussula groeit enkel samen met beuken.

Foto: Jos Monnens

► Moederkoren

Dit zwarte ding ziet er niet meteen als een "paddenstoel" uit. Toch wordt het veroorzaakt door een zwam, die grassen en graangewassen aantast. Het moederkoren bevat een amalgaam aan gifstoffen, die zowel fysische als mentale gevolgen hebben, van gangreen tot histerie. Omwille van de brandende pijnen die de zwam veroorzaakt, werd de vergiftiging ook het Sint-Antoniusvuur genoemd. In de Middeleeuwen stierven in West-Europa tienduizenden mensen ten gevolge van vergiftiging via brood.

Foto: Luc Verhelst

Bezoekerscentrum 't Vloot

Tekst: Lotte Decruynaere

Word Broekbrigadier!

Wat is het hoogste waterpeil dat het Schulensmeer de laatste jaren gekend heeft? Hoeveel paar sokken kan je maken van de wol die je krijgt door één schaap één jaar lang te scheren? Geen enkel idee? Ga dan op pad met de Broekbrigade en leer de dieren- en plantenwereld in het Schulensbroek kennen.

Op stap met het gezin

Trek je wandelschoenen aan en ga samen met de Broekbrigadiers op pad door het Schulensbroek. Doe de opdrachtentocht (3 km) met behulp van de kinderstapkaart en test nadien je kennis door het Broekbrigadespel te spelen op de website www.broekbrigade.be. Lotte het lam, Punk de kuifeend, Kelly de kikker en Otto de grutto verwachten je aan 't Vloot.

Vergeet zeker niet te genieten van het uitzicht over het meer. Bovenop het bezoekerscentrum kan je met een telescoop het hele gebied overschouwen. Op de eerste verdieping kunnen kinderen nog veel meer leuks ontdekken met Lotte, Kelly en Otto. De broekbrigade heeft 't Vloot kunnen veroveren dankzij de steun van de provincie Limburg.

Foto: Vilda/Rollin Verlinde

Zonder kinderen op stap?

Geen probleem. Aan 't Vloot vertrekken verschillende bewegwijzerde wandelroutes van 2 tot 10 km. Verpozen kan je in de cafetaria met een prachtig zicht over het meer.

**Vanaf
21 september**

**Nieuwe
natuurontdekkings-
wand met Lotte,
Punk, Kelly en Otto!**

Alle info over de bezoekerscentra van Natuurpunt op www.natuurpunt.be/bezoekerscentra en in de colofon op p. 54.

Nieuw!

*Vivara Natuurbeschermingsproducten
beleef de natuur!*

Raamvoederaar Michigan

Plak dit voederhuisje met de drie sterke zuignappen eenvoudig tegen uw raam. Zo kunt u vanuit bijvoorbeeld uw woonkamer of keuken genieten van de smullende tuinvogels. Onder het dak zit een haakje waaraan u een pindacake (500 ml) kunt hangen, terwijl u op de bodemplaat ander voer, bijvoorbeeld een zadenmix, kunt aanbieden.

35036 van € 19,95 **voor € 15,95**

35036
van ~~€ 19,95~~
voor € 15,95

Natuur vroeger & nu:

Antitankgracht Haacht

Een monument en de natuur – hand in hand

De 3,6 km lange antitankgracht die zich uitstrekt van de Dijle ter hoogte van de Keerbergse steenweg tot aan de Wijgmaalse steenweg in Wakkerzeel kent een rijk verleden. Vandaag voelen allerlei amfibieën zoals de kamsalamander en libellen er zich thuis. Tijd voor een bezoekje.

Tekst: Bernard Lemaitre

Vroeger. Foto: Johan De Meirman

In het begin van de 14de eeuw werd in dit gebied het Kasteel van Roost gebouwd waarvan de fundamenteën tijdens opgravingen in 1982-1983 nog even blootgelegd werden. Nu is het enige zichtbare overblijfsel een deel van de slotgracht die het kasteel omringde.

Naar aanleiding van de Tweede Wereldoorlog werd in 1939 de Antitankgracht zelf gegraven als onderdeel van de KW-linie, de verdedigingslinie die zich uitstrekte van Koningshooikt tot Waver en die opgetrokken werd om de pantserdivisie van het Duitse leger tegen te houden. Het doel was om de gebieden in de richting van Werchter te laten overstromen met het water van de Dijle, net zoals tijdens de Eerste Wereldoorlog gebeurde met de IJzervlakte.

Na de oorlog werden de militaire dienstbaarheden opgeheven en nam stilaan de natuur de overhand. In 1992 werd het eerste perceel van de Antitankgracht aangekocht en momenteel is het grootste deel van de gracht in beheer van Natuurpunt. In 1998 werd de Antitankgracht als monument erkend en in 2001 als natuurgebied.

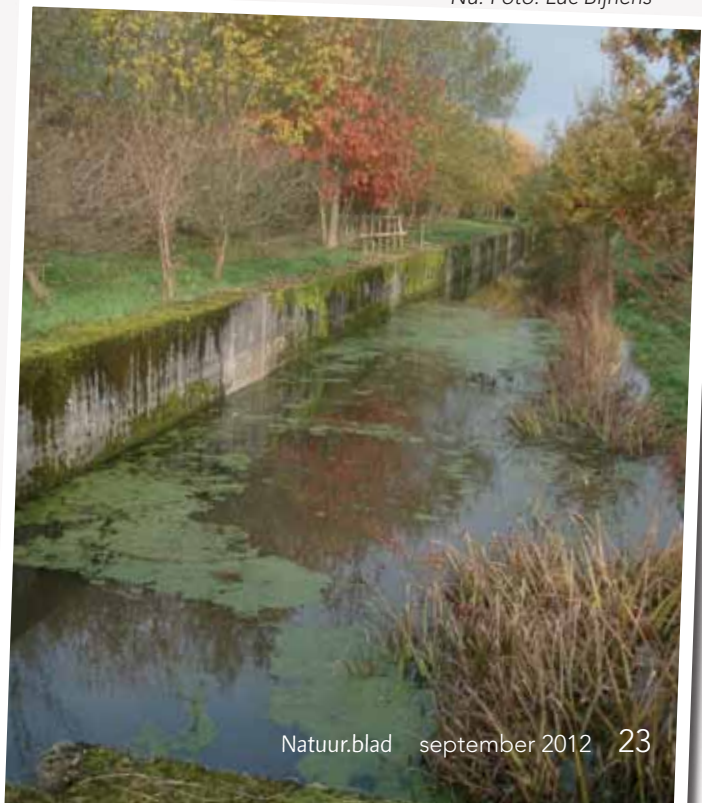
Door de jaren heen raakte de Antitankgracht helemaal in verval. Het noordelijke deel was één groot stort en meer dan 50 jaar bladval deed de rest stilaan dichtslibben. Het reguliere

beheer van snoeien en maaien om wandelpaden open te houden, volstond niet meer. Daarom ging Natuurpunt van start met een natuurherinrichtingsproject, met als doel de natuurwaarde van het gebied op te waarderen en een onthaalsite in te richten die de historische waarden (bunker, sluis ...) beter tot hun recht laat komen. Delen van de lange gracht werden geruimd en door middel van dammen opgedeeld in kleinere watervolumes die 's zomers ook droog kunnen komen te staan. Zo blijven sommige delen visvrij ten voordele van amfibieën waaronder de kamsalamander. Ook legden we poelen aan, en dankzij een begrazingsproject met schapen worden grote delen onderhoudsvriendelijk beheerd.

Vandaag kan je dit prachtige natuurmonument het hele jaar door bezoeken. De infoborden vertellen je alles wat je moet weten over de natuur en de geschiedenis van de Antitankgracht.

Vermeld projectnummer 9944 Antitankgracht Haacht bij elke gift voor dit natuurgebied op rekeningnummer 293-0212075-88 (IBAN = BE56 2930 2120 7588, BIC = GEBABEBB). Vanaf 40 euro wordt een fiscaal attest afgeleverd.

Nu. Foto: Luc Bijmens

Herfst in de Natuur.winkel

Verken het kleurrijke bos en ontdek al haar geheimen.
Maak je keuze in de Natuur.winkel en trek voorbereid de natuur in.

Open op woensdag en vrijdag van 10u tot 17u30 (doorlopend) en zaterdag van 10u tot 17u00 (doorlopend)

De grote paddenstoelengids voor onderweg

Maar liefst 1000 soorten staan beschreven en in kleur afgebeeld. Bij de beschrijvingen wordt ook melding gemaakt van eventuele giftigheid, culinaire eigenschappen, verspreiding, standplaats en zeldzaamheid.

Bestelcode: PLAEUR0218

Niet-ledenprijs: € 30

LEDEN
€ 27

Paddenstoelen 1-2-3 natuurgids

Trefzeker herkennen in 3 stappen van de ruim 200 meest voorkomende paddenstoelen en zwammen.

Bestelcode: PLAEUR0315

Niet-ledenprijs: € 15

LEDEN
€ 13,50

Op stap in herfst en winter: natuur-wandel-doe-boek voor stadse donders (en hun ouders)

Hoe krijg je de computer-kids weer het bos in? In deze gids vind je 25 wandelingen met tips en trucs om het hele gezin te mobiliseren 'er even uit te gaan'.

Bestelcode: ALLJEE0299

Niet-ledenprijs: € 25

LEDEN
€ 22,50

Bomenwaaier: gids voor de herkenning van de belangrijkste boomsoorten van België

Dit zakboekje leert de (jonge) natuurliefhebber 40 van de meest in België voorkomende bomen herkennen. Een handige gids over leerkrachten, jeugdleiders, ouders, wandelaars,...

Bestelcode: PLAEUR0720

Niet-ledenprijs: € 8

LEDEN
€ 7,20

Plantenloupje Kite Doublet 10x23

Bestelcode: OPTLOU0026

Niet-ledenprijs: € 20

LEDEN
€ 18

WE STAAN OOK OP COUNTRYSIDE MET EEN UITGEBREID AANBOD!

COUNTRYSIDE
the authentic way of living

www.countryside.be

01 » 04 NOV 2012
10 » 18 UUR

**FLANDERS
EXPO GENT**

Natuur.kalender 2013

Steun de natuur en geef jezelf elke maand een prachtig natuurbeeld cadeau

€ 10

Dit jaar ook als stakalender te koop

Natuur.stakalender:

€ 5

De beelden zijn eveneens te koop als wenskaartjes in een doosje van 5 dubbele kaarten met omslagen.

Natuur.wenskaarten:

€ 6

Verkrijgbaar in de Natuur.winkel of bij je plaatselijke afdeling

Open op woensdag en vrijdag van 10u tot 17u30 (doorlopend) en zaterdag van 10u tot 17u00 (doorlopend)
www.natuurpunt.be/winkel

100% GROENE ENERGIE

TOT €180 KORTING

Word vandaag klant en profiteer van een korting tot €180 op uw energiefactuur.

Voorwaarde zie www.lampiris.be

STEUN NATUURPUNT

- Lampiris schenkt 2,5% van jouw energiefactuur aan Natuurpunt.
- **Al klant bij Lampiris?**
Surf naar www.lampiris.be/natuurpunt of bel naar 078 790 790.
- **Nog geen klant?**
Schrijf je in via www.lampiris.be/natuurpunt of bel naar 0800 40 123 en krijg bovendien tot € 180 korting.

ONZE RECLAME, DAAR ZORGEN ONZE KLANTEN VOOR.

Bekijk de filmpjes op www.lampiris.be

Surf naar www.lampiris.be/natuurpunt
of bel naar 0800 40 123

HEEL
ANDERS ZIEN

ATXSTX.SWAROVSKIOPTIK.COM

SEE THE UNSEEN
WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

SWAROVSKI
OPTIK

**Uitneembaar
katern!**

De Vorte Bossen, wandelen tussen arm en rijk

Iets ten zuidoosten van Brugge, aan de zuidgrens van het historische Bulskampveld, vinden we een heel gevarieerd landschap. Veldontginningen op arme zandgrond met hun typische oude dreven in dambordpatroon wisselen er af met voedselrijke valleibossen. Frisgroene graslanden, poelen vol leven, en hier en daar een heiderelict maken het plaatje compleet. Natuurpunt de Torenvalk werkt hier samen met de gemeente Ruiselede en het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) voor meer en betere natuur. We nemen jullie mee op een boeiende en afwisselende tocht.

Tekst: Kris Vandekerkhove & Frank Debeil

Foto's: Bram Conings, Henny van Egdom, Theo Geuens, Marc De Schuyter en Kris Vandekerkhove

Boskanters in Kruiskerke

De startplaats van onze wandeling ① is gelegen in Kruiskerke, een gehucht dat deel uitmaakt van de gemeente Ruiselede. Nog niet zo lang geleden was hier nauwelijks bewoning. Toen was het "Ruisleeds Veld" nog een onherbergzaam gebied, een uitloper van het legendarische Bulskampveld. We vonden er zeer arme "woeste gronden" met enkel wat heide en schrale boompjes. Zo'n 200 jaar geleden probeerde men die gebieden te ontginnen. Arme boeren kregen van de gemeente Ruiselede op het "Parochieveld" een stuk grond in bruikleen. Het lukte hen nauwelijks om in eigen onderhoud te voorzien en ze leefden in kleine "boskanters-huisjes", gebouwd van veldstenen, leem en stro. Velen van hen zochten uiteindelijk betere oorden op en verhuisden naar Canada of Amerika. Pas met de opkomst van de kunstmest en de import van voedergrassen veranderden hun schrale akkertjes en

graasweiden in productieve graslanden, boomkwekerijen en maïsvelden.

Parochieveld en Bruwaanbos: naaldbossen en oude beukendreven ②

In de 19de eeuw paste men een andere manier toe om de woeste gronden te ontginnen. Toen plantte men belangrijke oppervlaktes aan met naaldbos. Heel typisch voor die bebossingen was de planmatige aanpak. Eerst werd het landschap in vierkante percelen ingedeeld, daarna probeerde men de bodem nog wat aan te rijken. Een veelgebruikte techniek was inzaaien met brem. Die plant kan op zeer arme gronden groeien en kan stikstof uit de lucht vastleggen in de bodem en zo de bodem vruchtbaarder maken. Vervolgens werden de percelen beplant met dennen. Het dennenhout kende een verzekerde afzet als stuthout in de mijnbouw. Die functie is nu helemaal weggefallen. Natuur en recreatie zijn nu de belangrijkste

insteken voor het beheer. De vroegere monotone en donkere dennenbossen worden door de gemeente en ANB omgevormd naar gemengde bossen waar veel ruimte en licht is voor loofbomen zoals berken, eiken en lijsterbes. Dat is beter voor de natuur en ook aantrekkelijker voor de recreanten.

Op de perceelsgrenzen van de dennenblokken werden loofbomen aangeplant. In deze streek waren dat vooral beuken en heel wat van die bomen staan er nog altijd. Ze zijn uitgegroeid tot imposante dreven, van groot belang voor natuur en landschap. Ze vormen de leefomgeving voor heel wat interessante plant- en diersoorten. In die bomen hakt de zwarte specht bij voorkeur zijn nestholte uit en er huizen ook verschillende soorten vleermuizen, vogels, zeldzame kevers en paddenstoelen in. Ook de beheerders zijn zich bewust van de waarde van de dreefbomen en geven ze bij het beheer de nodige aandacht.

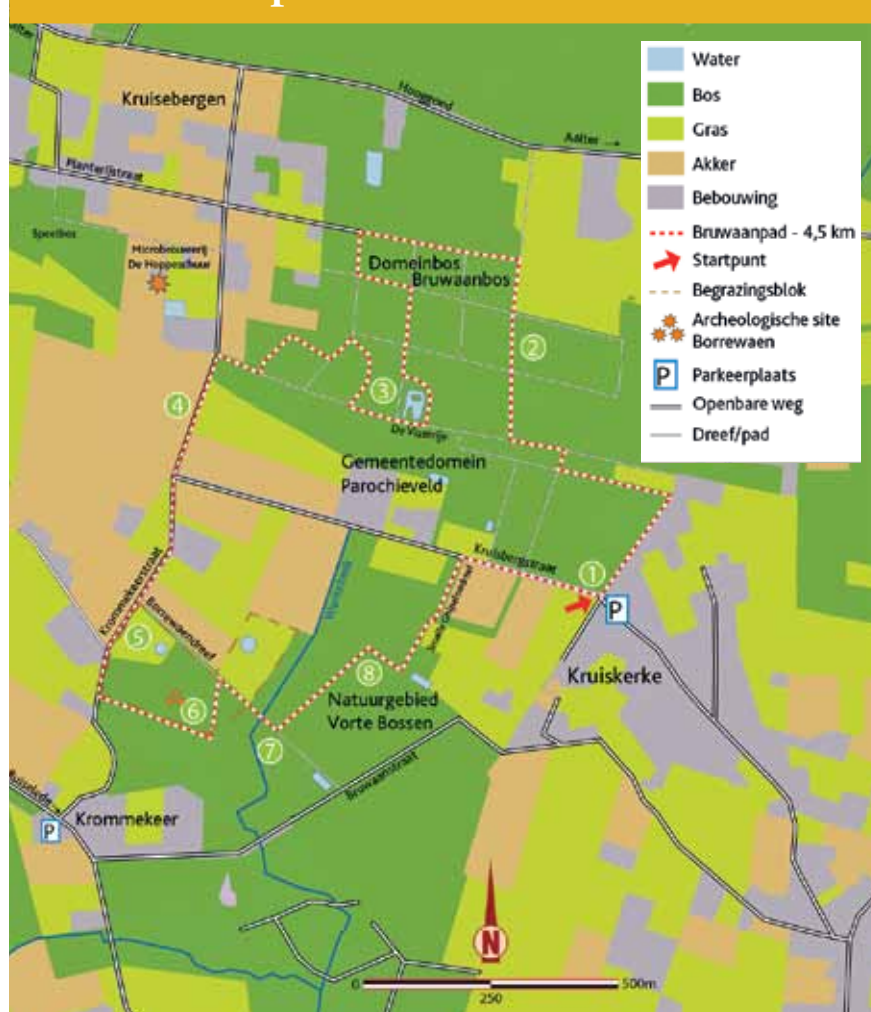
De Visserije

Midden in het gemeentebos treffen we een waterpartij met een eilandje ③ aan. Het is een oude zandwinningsput. Officieel heet die vijver de "Visserije". Tot in de jaren 50 fungeerde de plas als openbare zwembad maar vandaag wordt ze vooral bevolkt door interessante waterbeestjes. Typisch voor waterplassen in het bos is de vinpootsalamander, maar ook bruine kikkers, padden, kleine en alpenwatersalamanders komen hier voor, samen met libellen en allerlei waterkevers. Het is ook de favoriete jachtplek voor verschillende soorten vleermuizen.

Vijvers en bossen worden akkers en weiland ④

We verlaten het bos en komen in een open landbouwlandschap terecht. We naderen de vallei van de Pachtebeek en de Wantebeek. Dit merk je aan de bodem die hier al een stuk rijker en natter is door de ondiepe kleilaag die het water tegenhoudt. Tot in de 18de eeuw waren hier nog veel vijvers aanwezig. Die werden aangelegd door beken af te dammen en gebruikt om karpers in te kweken. Om de vissen te "oogsten" liet men van tijd tot tijd de vijvers leeglopen. Tussen de veldvijvers was er ook heel wat bos aanwezig. Waar je nu ver naar het westen kunt kijken met zicht op boomkwekerijen en

Overzichtsplan

productieve graslanden was hier in de 19de eeuw nog uitgestrekt bos.

Natuurontwikkeling met hulp van Europa

Wanneer je aankomt in het natuurgebied de Vorte Bossen zal je merken dat hier een aantal ingrijpende werken worden uitgevoerd. Een voormalige bemeste maïsakker wordt in het najaar van 2012 afgegraven met de bedoeling om hier een soortenrijk grasland te krijgen ⁽⁵⁾. Centraal wordt ook een grote poel aangelegd. Het perceel is samen met het aangrenzende bos en weiland in één groot begrazingsblok opgenomen. Die investeringen werden ondersteund met Europese middelen. Het natuurgebied de Vorte bossen maakt immers deel uit van het Natura 2000-netwerk dat de meest waardevolle natuur in Europa omvat. Die gebieden kunnen via zogenaamde LIFE-projecten financiële steun krijgen voor herstel van zeldzame habitats en bescherming van soorten. De Vorte Bossen maken deel uit van het LIFE-project "Vlaams Veldgebied".

Koeien in het bos ?

Binnen het begrazingsblok ⁽⁶⁾ worden in het najaar galloways geplaatst. Dat is een runderras dat bestand is tegen slecht weer en ook zijn neus niet optrekt voor minder smakelijk voedsel zoals pijpenstrootje of bramen. Het is de bedoeling dat de grazers bijdragen aan een meer gevarieerde

vegetatie. De open stukken blijven grotendeels open maar worden structuurrijker door ruigere stukken en natuurlijke opslag van struiken en bomen. Tegelijk is het de bedoeling dat de runderen de bramen in het bos terugdringen zodat ook andere planten kunnen kiemen zoals tormentil en struikheide. Verder zorgen ze ook voor de verspreiding van allerlei soorten over het terrein via hun hoeven, vacht en ... spijsvertering.

Een glimp van het rijke beekbegeleidende bos

Net buiten het begrazingsblok stroomt de Wantebeek door het bos ⁽⁷⁾. Hier is de beekvallei vrij smal en ingesloten door drogere zure bostypes. Verder stroomafwaarts in het bos wordt de vallei breder en ontwikkelt zich een heel rijk bos met essen, elzen, eiken, populieren en tapijten van voorjaarsbloei. Bosanemoon, slanke sleutelbloem, muskuskruid, kleine maagdenpalm, gele dovenetel en zelfs eenbes vinden we hier terug. Het is net de combinatie van droge arme bossen en voedselrijke natte bossen op een beperkte oppervlakte die dit bosgebied zo bijzonder maakt. De natte bosdelen zijn erg kwetsbaar en daarom niet vrij toegankelijk. Je kan ze wel bij geleide wandelingen bewonderen.

Oude eikenbossen

Niet alle bossen op de drogere armere gronden bestaan uit naalddhout. In de Vorte Bossen zijn er ook loof- en gemengde bossen met eik, berk, lijsterbes en beuk. De eiken zijn hier tussen de twee wereldoorlogen aangeplant en bereiken stilaan respectabele afmetingen ⁽⁸⁾. Je vindt er tapijten van dalkruid en typische vogelsoorten zoals de boomklever en de grote

Zwarte specht, een luidruchtige verschijning in de regio

De zwarte specht is een indrukwekkende en opvallende vogel. Hij is zo groot als een kraai en heeft een krachtige ivoorkeurige snavel. Het mannetje heeft een knalrode kruin terwijl dit bij het vrouwtje slechts een rode vlek is op het achterhoofd. In het voorjaar blijft zijn aanwezigheid niet onopgemerkt. De kenmerkende roep en zang is tot een kilometer ver hoorbaar en in de streek een vertrouwd gegeven. Dit was vroeger anders. Tot 30 jaar geleden kwam de soort in het westen van het land niet voor. Naarmate de bossen ouder en interessanter werden breidde ook de zwarte specht zijn verspreidingsgebied geleidelijk aan uit.

bonte specht. Ook de wespendif en de buizerd komen er soms broeden. Op de armste plaatsen werden vroeger ook Amerikaanse eiken aangeplant. Dit is een heel dominante boom die andere soorten sterk kan verdringen. Waar ze de zomereiken dreigen te overgroeien, worden ze geleidelijk

gekap of geringd om plaats te maken voor inheems gemengd bos. Op de gekapte stukken duiken soms getuigen op van het vroegere landschap zoals struikheide, gewone brem en tormentil. En zo zijn we letterlijk en figuurlijk terug aan het begin van ons verhaal.

FEITEN & cijfers

Natuurgebied de Vorte Bossen

Oppervlakte: 50 ha

In beheer sinds: 1991

Openbare domeinen: Parochieveldbos

en Bruwaanbos: ca 40 ha. Typische soorten: zwarte specht, boomklever, vinpootsalamander, kuifmees, bosanemoon, eenbes, fladderiep, wespendif, tormentil en struikheide.

Typische biotopen: eiken-beukenbos, valleibos, bloemenrijke graslanden, droge heide, oude dreven, poelen

Je kan dit project steunen door een gift op IBAN BE56 2930 2120 7588 (BIC = GEBABEBB) met vermelding "gift Vorte Bossen – project 5521". Voor giften vanaf 40 euro wordt een fiscaal attest afgeleverd.

Praktisch

Wandelingen: Bruwaanpad, 4,5 km. De overige, toegankelijke wandelpaden in de openbare bossen en het natuurgebied zijn op de kaart aangegeven. De Vorte Bossen en ruime omgeving zijn ook opgenomen in het wandelnetwerk Bulskampveld (knooppunten).

Bereikbaarheid met de wagen: Het startpunt van het Bruwaanpad ligt in Kruiskerke ter hoogte van het geboortebos in de Kruisbergstraat vlakbij nummer 55. Parkeerplaats is beperkt aanwezig nabij het startpunt van de wandeling of in het dorp van Kruiskerke.

Bereikbaarheid met de trein: Maria-Aalter of Beernem. Het plaatselijke fietspunt aan het station in Beernem verhuurt fietsen. Het gebied is ook bereikbaar via het Fietsknooppuntennetwerk van het Brugs Ommeland.

Toegankelijkheid: Het traject verloopt grotendeels over onverharde wegen. Stevig schoeisel is dus aangewezen. Honden mogen mee maar moeten steeds aangelijnd worden. Hou er rekening mee dat een deel van het traject doorheen een begraasd stuk bos en weiland loopt dat je binnengaat via klaphekjes.

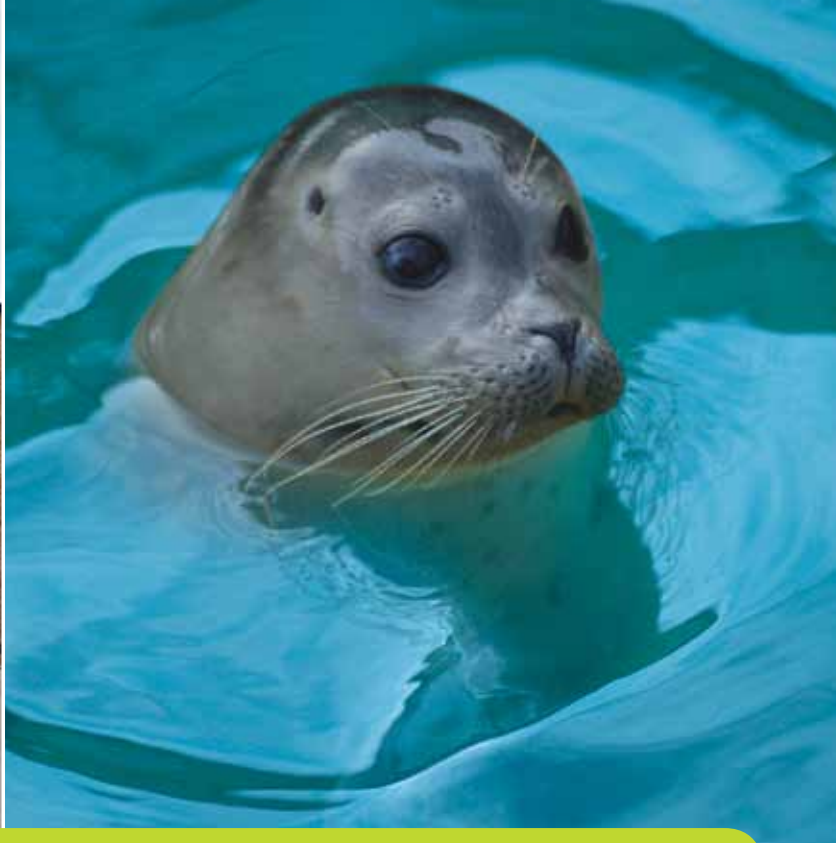
Tip: Kom met de fiets of huur er één in het station van Beernem en combineer de wandeling in het natuurgebied rond de Vorte Bossen met een fietstocht door domeinbos Vagevuurbossen of het provinciedomein Lippensgoed-Bulskampveld.

Wandel mee!

Op zondagmiddag 23 september kan je tussen 14u en 15u30 vertrekken voor een wandeling van 4 km. Onderweg kom je alles te weten over de uitgevoerde werken en zie je verschillende demonstraties zoals bezembinden. Je wandelt ook langs het gloednieuwe Bruwaanpad. Nadien ben je welkom in onze feesttent.

Praktisch: Afspraak in de feesttent op het gemeentedomein landschapspark Disveld (achter de kerk van Doomkerke). De wandelroute is niet geschikt voor rolstoelgebruikers. Stevige wandelschoenen zijn aangeraden

Meer info: Frank Debeil, 051-40 41 26 frank.debeil@detorenvalk.be

Natuurpunt en SEA LIFE duiken samen in bad

Vanaf nu geniet je als lid van Natuurpunt een extra voordeel: SEA LIFE Blankenberge biedt je het hele jaar door een korting aan van 25% op vertoon van je lidkaart voor 2012. Ontdek dus supervoordelig de magische en mysterieuze onderwaterwereld van SEA LIFE! Met 50 aquaria en meer dan 2500 dieren biedt SEA LIFE een prachtige staalkaart van de zeven wereldzeeën. Zo kan je bijvoorbeeld tot en met de eerste helft van volgend jaar de grootste octopus ter wereld bezoeken.

SEA LIFE Blankenberge geniet tevens internationale bekendheid voor de opvang van aangespoelde zeehonden aan de Belgische kust. In het seal rescue center of dus de zeehondenkliniek en de bijhorende quarantaines worden deze dieren al 13 jaar opgevangen en verzorgd, om daarna opnieuw in zee te worden vrijgelaten. In de zeehondenacademie kan je leren hoe deze dieren worden opgevangen en geholpen. Je maakt er kennis met de voeder- en verzorgingstechnieken die je ook kan uitproberen in de volledig vernieuwde zeehondenkliniek.

Plan dus je bezoek via www.sealife.be en vergeet vooral je lidkaart niet!

Open Bedrijvendag kiest opnieuw voor Natuurpunt

Natuurpunt werd, na een succesvolle eerste samenwerking, opnieuw geselecteerd als goed doel voor de Open Bedrijvendag. Op zondag 7 oktober 2012 zetten wel 400 Vlaamse bedrijven en overheidsdiensten de deuren open voor zo'n 800.000 geïnteresseerden. Lokale afdelingen van Natuurpunt krijgen opnieuw de kans om een concrete samenwerking op te zetten met deelnemende bedrijven. Die bedrijven kunnen de opbrengst van hun activiteit doorstorten naar Natuurpunt en bezoekers kunnen een gift overmaken.

Een primeur dit jaar is dat onze klimaatloodsen in Molenstede en Ekeren bezocht kunnen worden tijdens de Open Bedrijvendag. Geïnteresseerden worden ontvangen in een hartelijk groene sfeer. Je komt er wat meer te weten over ons natuurbeheer, krijgt er nuttige tips rond duurzaam bouwen, en kan de medewerkers ontmoeten en interessante demonstraties bekijken. Iedereen van harte welkom op onze Open Bedrijvendag.

Meer info op www.natuurpunt.be/openbedrijvendag.

EEN
PLUSPUNT
VOOR DE
NATUUR

natuurpunt

Een sectionele poort, opgebouwd met natuurlijke materialen

GREEN
CONCEPT

Voor bouwers en verbouwers die van een moderne woning houden, maar toch natuurlijke materialen wensen te gebruiken, heeft L-DOOR de Nature Line STL ontwikkeld. Een gamma van sectionele poorten opgebouwd uit hout, met oog voor een gestroomlijnd design.

De Nature Line STL leent er zich perfect toe om de poort volledig te laten 'verdwijnen' in de gevelbekleding. Verschillende materialen zoals bijvoorbeeld Plato of iroko behoren tot de uitgebreide mogelijkheden. Kiest u voor Plato dan krijgt uw poort het label 'Green Concept'. Uw poort wordt opgebouwd met FSC-hout én gelakt met een watergedragen en solventvrije bescherm laag.

L-DOOR GROUP
Denderstraat 29
1770 Liedekerke
T 0032 (0)53 66 73 76
F 0032 (0)53 66 94 02
E info@l-door.be
www.l-door.be

Wees gerust veeleisend

COUNTRYSIDE+

the authentic way of living

-2€
korting
via website
ACTIECODE: COU20

www.
countryside.
be

HOME & INSPIRATIONS
GREEN & GARDEN
TRIPS & TRAVEL
COOK & TASTE
HEALTH & HAPPINESS
HANDMADE & HOMEMADE
CASUAL & OUTDOOR WEAR

01 » 04 NOV 2012
FLANDERS
EXPO
GENT
10 » 18 UUR

FOTO WWW.WOONTHEATER.BE

Nieuwsblad.be

nest

TERRE
BLEUE

CHAMPAGNE
de VENOGÉ

organised by arte&js

Gemiddelde verwarmingskosten in België. Meer info op www.warmtepreizen.be

Elk jaar een maandloon verbranden ?

Moet je nu van energieleverancier veranderen, van baas... of van brandstof ? Wat als je hout kunt verbranden met toprendement ? Wat als je ook zacht hout of pellets kan branden ? Wat als je maar 2 uur moet stoken voor 24 uur heerlijke stralingswarmte ? Ook in een laagenergiewoning, of met CV-aansluiting ? Wat als het dus echt anders kan ?

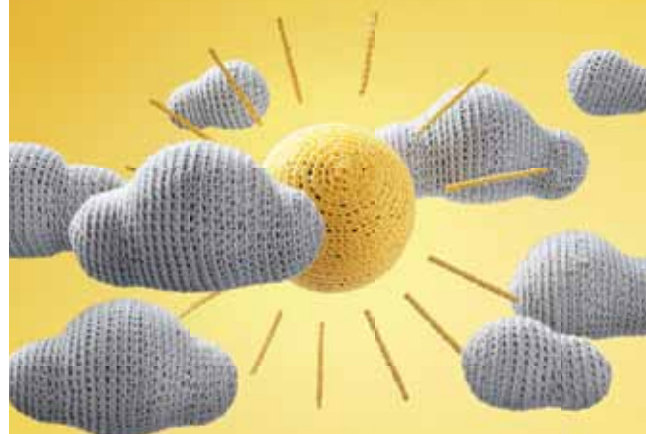
Voor meer info, verdelers, acties en documentatie, surf naar www.214.dut.be of bel 056 77 60 90

De echte massieve speksteenkachel verdient je spaargeld snel terug !

Op wie kunnen de hernieuwbare energieën altijd rekenen ?

Hernieuwbare energieën zijn fantastisch. Goed voor het milieu, maar helaas vaak afhankelijk van het weer. Voor gegarandeerde warmte en comfort gedurende het hele jaar, blijft een basisenergie noodzakelijk. Met de laagste CO₂-uitstoot is aardgas de zuinigste en meest milieuvriendelijke fossiele energiebron. Kortom, dé ideale oplossing voor iedereen die van Moeder Aarde houdt. Meer weten over de zachtste partner van de hernieuwbare energieën?

www.aardgas.be

natuurlijk kies je voor aardgas

Wilde bijen aan het werk

Voor bedrijven is het plaatsen van een bijenhotel een gemakkelijke manier om de natuur een handje toe te steken. Het ziet er mooi en robuust uit en wilde bijen kunnen er voor hun nakomelingen zorgen. Bovendien kan het bijenhotel de opstap vormen om heel de omgeving van het bedrijf om te bouwen tot een klein natuurgebied. Natuurpunt lanceert een oproep om 100 bedrijven te overtuigen een bijenhotel te installeren.

Tekst: Benno Geertsma

Vlaanderen telt zowat 50.000 hectare bedrijventerreinen. Dat is een enorme oppervlakte, flink groter dan alle beschermde natuurgebieden samen. Nu al komen er bijzondere broedvogels en amfibieën voor. Met kleine aanpassingen aan de inrichting en het beheer van dergelijke terreinen kunnen dieren en planten nog meer kansen krijgen. Om bedrijven daartoe te stimuleren, heeft Natuurpunt een gevarieerd aanbod uitgewerkt op basis van bijenhôtels.

Eén van de eerste bedrijven die een bijenhotel plaatste was drukkerij De Bie uit Duffel. De Bie had goed begrepen dat zo'n bijenhotel een geschikte manier is om zijn bedrijf eens op een andere manier in de kijker te zetten. De officiële opening haalde het tv-nieuws met de lokale milieuschepen die kwam uitleggen waarom bijenhôtels ook passen in een KMO-zone. Speciaal is ook de webcam bovenop het hotel, die toelaat om de hotelgasten rechtstreeks gade te slaan.

www.debie.net/bijenhotel

Het bijenhotel van Natuurpunt heeft ook een sociale meerwaarde. De hotels worden vervaardigd en geplaatst door de arbeiders van onze sociale tewerkstellingsplaats Natuur- en Landschapszorg. De bijenhôtels zien er bovendien stoer en natuurlijk uit, gaan lang mee, en zijn gemaakt in stevig en duurzaam fsc-gelabeld hout. Bovendien kunnen bedrijven er hun logo in laten verwerken. Bijkomend aan de plaatsing van het hotel kan er ook ecologisch advies gegeven worden om de juiste inheemse nectarplanten te voorzien en kunnen experts van Natuurpunt het bedrijfs personeel en de buurtbewoners inwijden in het belang van de 375 soorten wilde bijen in Vlaanderen.

Als Natuurpuntlid ben jij de ideale persoon om binnen jouw bedrijf of organisatie dit bijenhotel aan te prijzen. Bijenhôtels hebben meteen resultaat: geplaatst tussen februari en april komen de eerste bezoekers al binnen de twee weken.

Ga naar www.natuurpunt.be/bijenhôtels

Beeld: Fotopa & Bigtrees

Vraag deze deurhanger aan via www.natuurpunt.be/deurhanger en hang hem bij de juiste verantwoordelijke in jouw bedrijf aan de deur.

Bijen in nood

We horen steeds vaker dat bijen massaal verdwijnen. Bijenkast na bijenkast staat leeg. Niet alleen honingbijen boeren achteruit, ook heel wat wilde bijen zijn bedreigd. En dat is slecht nieuws. Bijen vervullen een echte sleutelrol in de natuur. Ze zijn in grote delen van de wereld de belangrijkste bestuivers van wilde planten en heel wat land- en tuinbouwgewassen.

Tekst: Jens D' Haeseleer

Wilde bijen, een wereld apart

In tegenstelling tot wat sommige mensen denken, zijn wilde bijen geen verwilderde honingbijen. Het is de verzamelnaam voor alle solitaire bijen en hommels. In België leven er in totaal maar liefst 375 soorten.

Over koekoeken en machomannen

De meeste soorten bijen leven solitair. Ieder vrouwtje bouwt haar eigen nest en verzorgt haar eigen broed. De mannetjes hebben als levensdoel zoveel mogelijk vrouwtjes te bevruchten.

Sommige bijensoorten zijn socialer van aard en bundelen hun krachten. Ze delen eenzelfde nestholte of verdelen de taken om hun nakomelingen efficiënter groot te brengen. Hommels en honingbijen leven in een kolonie, waarbij enkel de zogenaamde koningin eieren legt. Een hommelskolonie wordt ieder voorjaar opnieuw gesticht door een jonge koningin die overwinterde. Bij de honingbij overwinteren naast de koningin, die meerdere jaren oud kan worden, ook een aantal werksters die zich voeden en warm houden met honing.

Een derde groep bijen leeft parasitair. Zij leggen hun eitjes in de nesten van andere bijensoorten. Die bijen

worden daarom ook wel koekoeksbijen genoemd. De larve van de parasitaire bij doodt de larve van de gastvrouw en steelt er het verzamelde voedsel.

Vegetariërs met een missie

Bijen zijn uitgesproken vegetariërs. De larven leven op een strikt dieet van stuifmeel, terwijl de volwassen dieren zich tegoed doen aan nectar uit bloemen.

Op huizenjacht

Naast nectar en stuifmeel hebben bijen ook nood aan een geschikte nestplaats. Tweederde van alle bijensoorten nestelt ondergronds. Hierbij graven ze zelf een nestgang in de bodem. Die nestgang kan tot wel een meter diep liggen en heeft verschillende zijgangen met nestcellen. De overige soorten leven bovengronds en maken hun nesten in holle stengels, oude kevergangen in dood hout of andere holle ruimtes. Die soorten kan jij helpen! Geen bedrijventerrein in je achtertuin met een grote toren? Geen nood, in onze Natuur.winkel verkopen we bijenkasten voor in je tuin. Of ga zelf aan de slag. Een plan en meer info vind je op www.natuurpunt.be/wildebijen.

Bijenhotel bij Drukkerij De Bie. Foto: De Bie

Dag van de Natuur 2012

17 en 18 november hoort in (groene) fluo in jouw agenda te staan. In heel Vlaanderen wordt er in honderden natuurgebieden gemaaid, gehooïd, er worden houtkanten verjongd en boompjes geplant. En jij mag meedoen!

Tekst: Hans Marijns

De Dag van de Natuur mag je beschouwen als een dag "achter de schermen". Net iets meer dan een opendeurdag dus. Gezien onze gebieden heel het jaar door toegankelijk zijn, is het er immers elke dag "opendeur". Op 17 en 18 november tonen we dat die waardevolle natuur niet altijd vanzelf komt. In sommige gevallen heeft de natuur wat hulp nodig.

Heel het jaar door zijn Natuurpuntvrijwilligers in de weer voor natuur. Naast het gidsen en vogels spotten (om er maar twee te noemen) wordt er in de Natuurpuntgebieden ook gemaaid, gekapt, geknot, geplant ... Kortom, bergen werk verzet. Niet enkel voor het plezier (want dit komt er zeker bij kijken) maar voor meer en betere natuur. De inzet van al die gemotiveerde mensen maakt het verschil want voor heel wat planten, vlinders, vogels... zijn natuurgebieden hun laatste en veilig toevluchtsoord. Ze zijn immers op zoek naar natuur van een hoge kwaliteit. Studies wezen uit dat heel wat bedreigde soorten net nog te vinden zijn in beheerde natuurgebieden. Met natuurbeheer voldoen we dus aan die hoge kwaliteitseisen.

Hard labeur?

Naast specialistenwerk, al dan niet met machines, zijn er ook lichtere en eenvoudige werkjes. Iedereen, van jong tot oud, ervaren in het buitenwerk of niet, kan er zichzelf nuttig maken. Er is een klus(je) voor iedereen.

Natuurbeheer is natuurbeleving van de bovenste plank, in een prachtige omgeving. Je proeft er ook het speciale sfeertje dat op elke natuurbeheerdag aanwezig is. Een sfeer van samenhang, samen "gratis en voor niets" het beste van jezelf geven voor de natuur. "Een bende zotten?" Misschien wel, maar dan wel zot van natuur!

Door langs te komen en een handje toe te steken geef je ook een belangrijk signaal aan onze beheerders, een bemoedigend schouderklopje. Dit geeft moed om door te gaan. Wie weet krijg je de smaak te pakken en zien we je terug op een van de volgende beheerdagen. We ontvangen je met open armen op onze Dag van de Natuur.

Het is natuurlijk niet continue "noeste arbeid" op zo'n Dag van de Natuur. Vaak worden 's middags lekkere broodjes bovengehaald, pensen gebraden of dampende, huisgemaakte soep geserveerd. Ook onder Natuurpunters hoef je niet lang te zoeken naar levensgenieters. Je zal er kennismaken met enkele van onze gedreven vrijwilligers, mensen met een hart voor natuur. Ze weten jou vast en zeker te begeesteren met "hun" verhaal over natuur in eigen streek.

Samen maakt sterk.

Daarom werkt Natuurpunt op heel wat plaatsen samen met andere verenigingen, zo is de Jeugdbond voor Natuur en Milieu (JNM) een vaste partner geworden voor de Dag van de Natuur. Op andere locaties zijn Scouts of Chiro van de partij. In de provincie West-Vlaanderen zijn de Gezinsbond en de Provincie belangrijke partners.

Zie je een dagje natuurbeheer ook wel zitten? Surf dan naar www.natuurpunt.be/dagvandenatuur voor een overzicht van alle activiteiten.

Kom zeker eens langs op 17 of 18 november.

Plant mee met Bos voor Iedereen

Op zondag 18 november 2012 is het weer tijd voor een Nationale Plantactie op 4 locaties: Sint-Katelijne-Waver, Ninove, Loppem en Lier. In totaal bebossen we 10,5 ha of 100.500 bomen. Ook jij kan mee komen planten!

In Sint-Katelijne-Waver maak je ook kans om het boegbeeld van de campagne te worden. De hele dag door trekken we de mooiste, gekste beelden. Na 18 november kiezen we één beeld uit dat vanaf dan de boodschap van "Bos voor Iedereen" versterkt.

Meer weten? www.natuurpunt.be/bosvooriedereen

DAG van de NATUUR

17-18
NOV
2012

www.natuurpunt.be/dagvandenatuur

natuurpunt

Bruinvis

De bruinvis, een walvis, vertoeft steeds vaker in onze zuidelijke Noordzee. Hij lijkt een ware comeback te maken. Waarschijnlijk zorgt een wijziging in het voedselaanbod, als gevolg van de klimaatverandering, voor de toename van het aantal bruinvissen in onze wateren. Hierdoor komen ook de bedreigingen weer duidelijker aan het licht. Hoog tijd om een soortbeschermingsplan op te maken voor de bruinvis.

Tekst: Nathalie De Snijder. Foto's: Vilda/Yves Adams

Verspreiding

Bruinvissen vertoeven het liefst in ondiep water (tot 300 m diep) en in water dat onder de 17°C blijft. Ze komen voor in alle ondiepe wateren van het noordelijk halfrond: van IJsland, over Noorwegen tot West-Afrika. Ook onze zuidelijke Noordzee is een geliefde trekpleister voor de kleine walvis. Meestal zijn ze met z'n tweeën of in kleine groepjes tot 10. Als het water heel voedselrijk is, of als ze migreren ontstaan er grotere groepen tot wel honderden bruinvissen.

Terug van weggeweest

Tussen de jaren '50 en '80 ging de bruinvis sterk achteruit. Vervuiling en de toename van de visserij zorgden voor een voedselafname en ze raakten steeds vaker verstrikt in visnetten. Sinds 1995 worden er weer regelmatig bruinvissen langs de kust gezien. Uitgebreide tellingen vanaf zeeschepen toonden aan dat het totaal aantal bruinvissen in de noordelijke en zuidelijke Noordzee rond de 250.000 dieren schommelde. In 2005 merkten we een verschuiving van 1/3 van de bruinvissen naar de zuidelijke Noordzee. Onderzoekers nemen aan dat de bruinvissen op zoek gingen naar nieuwe voedselbronnen. Dit was nodig door een wijziging in het voedselaanbod die samenhangt met de overbevissing en de klimaatverandering.

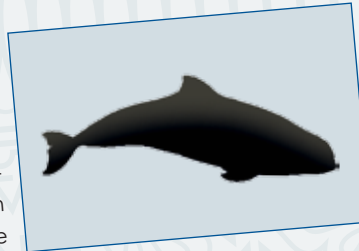

PASPOORT

Uiterlijke kenmerken: De bruinvis is de kleinste walvisachtige, met een gemiddelde lengte van 1m45 en een gewicht van 50 kg bij de mannetjes. De vrouwtjes zijn iets groter en zwaarder: 1m60 en 60 kg. Zijn kenmerkende kleine, driehoekige vin met stompe tip kan je soms van op het strand boven het wateroppervlak zien uitsteken.

Geluiden onder water als communicatie- en locatiemiddel: Geluid verplaatst zich makkelijker en over grotere afstanden in water dan in lucht. Geen wonder dat de dolfijnen geluid gebruiken om te communiceren, te jagen en zich te verplaatsen. Elke dolfijn heeft een eigen handtekening. Hij begint zijn boodschap telkens met het bekend maken van zijn afstamming of verwantschap. Dolfijnen gebruiken ook geluiden om hun omgeving te bekijken met echolocatie. Het uitgezonden geluid stuit op een voorwerp en kaatst terug als een echo. Het dier leidt er informatie uit af over afstand, positie en grootte van voorwerpen van zijn omgeving.

Om beurten slapen: Dolfijnen moeten net als mensen ook rusten, maar de oceaan is een gevaarlijke wereld. Bovendien moeten zij regelmatig aan de oppervlakte komen om te ademen. Dolfijnen hebben dit opgelost door maar één helft van hun hersenen te laten slapen en in groepen te leven, zodat ze om beurten kunnen slapen. Dolfijnen doen in de loop van de dag regelmatig een dutje van 5 tot 10 minuten. Bij elkaar opgeteld komen deze korte dutjes gedurende 24 uur neer op zes tot acht uur slaap.

Beschermd maar toch bedreigd

Alle grote bedreigingen voor de bruinvis zijn veroorzaakt door de mens. Door hun positie aan de top van de voedselpiramide zijn ze bijzonder gevoelig en hebben ze sterk te lijden onder bijvoorbeeld het ondoordacht gebruik van pesticiden of de overbevissing. Bovendien sterven er jaarlijks nog steeds bruinvissen in de recreatieve warrelnetten, terwijl er andere visstechnieken bestaan die niet leiden tot bruinvissterfte. België heeft in internationale fora de verplichting aangenomen om bruinvissen te beschermen, o.a. door bijvangsten te verminderen. Is het niet hypocriet om

enerzijds de dolfijnenslchting in Japan te veroordelen en anderzijds zelf dolfijnachtigen voor de eigen kust te laten sterven door een vorm van recreatie? Daarom vragen we een volledig verbod op recreatieve kieuw- en warrelnetten en een timing voor de opmaak van een soortbeschermingsplan. In dit soortbeschermingsplan kunnen ook andere bedreigingen aangepakt worden zoals chemische verontreiniging, lawaai, overbevissing, verstoring door scheepvaart, en het verlies van hun leefomgeving of achteruitgang van die leefomgeving.

Dode, aangespoelde bruinvis

Dankzij Natuurpunt en Lampiris meer natuur in Vlaanderen

Nabij het natuurgebied Munsterbos in Bilzen, ontmoet ik Tom Van de Cruys, CEO van de groene energieleverancier Lampiris. Als snel vergeet ik de druiligere zomerregen, en ben ik verzeild in een verhelderend gesprek over groene energie in België. Aan het einde stopt hij me zijn naamkaartje toe, mocht ik nog meer over hernieuwbare energie en ons recent afgesloten partnership willen keuvelen. Op het kaartje pronkt een FSC-label. Maar hoe groen is Lampiris nu echt, en is haar visie te rijmen met de onze?

Tekst: Petra Beeckx

Waarom gaat Lampiris het engagement met Natuurpunt aan?

Lampiris en Natuurpunt zijn allebei bezig met de natuur, maar op een ander domein. Lampiris focust zich op de verdeling en productie van groene stroom, Natuurpunt voornamelijk op het behoud en het beheer van de natuur. Onderweg komen we elkaar tegen en willen we dezelfde mensen bereiken. Daarnaast zijn we beide lokaal verankerd: Lampiris heeft voor de aankoop van groene energie een overeenkomst met 900 onafhankelijke producenten die gesitueerd zijn over heel België. Ook zorgen we voor lokale tewerkstelling: ons call center wordt bemand door lokale bevolking, en is dus niet geoutsourceerd. In het kantoor in Luik vind je de Franstalige collega's en de Vlaams sprekenden zitten in Sint-Truiden. Natuurpunt heb ik leren kennen als een zeer professionele organisatie, wat ons erg aanspreekt.

Vertel eens, hoe vult Lampiris volgens jou de samenwerking idealiter in?

Ik ben echt blij dat we elkaar gevonden hebben, en meteen voor vijf jaar een overeenkomst hebben gesloten. Met de opbrengsten kan Natuurpunt zelf bepalen welk project te financieren: nieuwe natuur aankopen of aanplanten, speelbossen aanleggen of natuurgebieden optimaal inrichten voor bezoekers. Maar het is de bedoeling om samen nog veel meer uit dit

partnerschap te putten. Bijvoorbeeld de vermindering van de papiermolen bij Lampiris, door het promoten van Zoomit: online raadpleging van facturen. Voor elke klant die aangeeft géén papieren facturen meer te willen ontvangen, krijgt Natuurpunt van ons binnenkort nog eens drie euro. Trouwens, Lampiris steunt bijna volledig op e-commerce: 90 procent van onze klanten hebben zich online aangesloten. Idealiter komen we tot een vertrouwd partnership waardoor Natuurpunt en Lampiris in één adem worden genoemd en onze werkingen perfect op elkaar zijn afgestemd.

Dat is een mooi streven, maar Lampiris zal dan nog een hele weg moeten afleggen om te vergroenen. In het klassement van elektriciteitsleveranciers van Greenpeace krijgen jullie een score van 68%. Terwijl jullie spreken van 100% groene energie?

Als we de definitie van de Belgische regulators en de wetgeving volgen, kunnen we stellen dat Lampiris 100% groene stroom levert. Voor elke KWh stroom die Lampiris verkoopt, kunnen we een certificaat van garantie van oorsprong voorleggen. Zodra dit certificaat, of 'groen label', wordt samengebracht met een overeenkomstige hoeveelheid stroom, wordt die wettelijk als groen beschouwd, onafhankelijk van de herkomst.

Verder levert Lampiris een belangrijke inspanning om haar klanten te voorzien van lokale groene stroom. Daarvoor werken we met 900 onafhankelijke producenten die verspreid zijn over heel België. Die producenten, voornamelijk KMO's en boeren, maar ook enkele grote bedrijven, leveren ons energie uit wind, water, biomassa, zon, afvalverbranding en warmtekrachtkoppeling. Daarmee dekken we de helft van de elektriciteitslevering aan onze klanten af. En voor de andere helft kunnen we dus altijd een groen certificaat voorleggen.

De analyse van Greenpeace leert ons echter dat 21% van de geleverde elektriciteit afkomstig is van afvalverbranding en 16% van kernenergie. Waar zit dan het verschil?

Van Greenpeace kregen we in 2011 een eindscore van

Tom Van de Cruys, CEO van Lampiris. Foto: Petra Beeckx

Foto: Lampiris

68 op 100 voor onze totale activiteit. Lampiris koopt namelijk, ter aanvulling van de reserves van onze onafhankelijke lokale producenten, een deel van haar stroom in op de groothandelsmarkt. De oorsprong van die elektriciteit is niet te achterhalen. Daarom stelt Greenpeace dat de samenstelling van die onbekende elektriciteit dezelfde is als die van het gemiddelde op de Belgische markt. Daar zit het verschil. Lampiris koopt voor dit onbekende deel stroom echter wel de groene labels, waardoor ook dit onbekende deel wettelijk groene stroom wordt. We zijn trouwens sterk gekant tegen kernenergie en blijven pleiten voor een snelle uitstap. Daartegenover stellen we een resolute keuze voor groene energie en vermindering van het energieverbruik.

De uitdaging ligt erin in België eigen groene stroom te gaan produceren, via ons eigen investeringsprogramma bijvoorbeeld, dat onder andere resulteerde in een eerste Lampiris-windturbine in Couvin. Ook wat betreft de opslag van energie is nog veel ruimte tot verbetering, zodat we minder afhankelijk worden van de wisselvalligheid van wind en zon. We zullen de komende jaren verder investeren in eigen groene stroomproductie.

Lampiris is ook aardgasleverancier. Hoe kan dat groener?

Steun Natuurpunt via je energiefactuur

Lampiris zal vanaf juni 2012, voor elke klant die daarvoor kiest, jaarlijks 2,5% van het energiegedeelte van de energiefactuur doorstorten aan Natuurpunt. Per klant zal de steun gemiddeld 27 euro per jaar bedragen. Per duizend klanten kan Natuurpunt zo bijvoorbeeld 5,4 ha nieuwe natuur aankopen of 1 ha nieuw bos aanplanten. Deze actie kadert in de nieuwe samenwerking met Lampiris, een groene energiepартner die nauw aansluit bij onze organisatie.

Schrijf je als nieuwe klant in via www.lampiris.be/natuurpunt en spaar mee voor meer natuur in Vlaanderen. Ook bestaande klanten kunnen Natuurpunt steunen.

Groen gas wordt geproduceerd uit biomassa en kan het gasverbruik verder vergroenen. Uit ervaring van andere landen heb ik geleerd dat de inzet van groen gas in de transportsector, ter vervanging van diesel, een heel gunstige invloed op het milieu heeft. Ik verwacht dan ook dat België in die richting zal ontwikkelen.

Soms botst de uitbouw van productiecapaciteit voor groene energie met de ontwikkeling van natuur. Sommige afdelingen van Natuurpunt zijn bijvoorbeeld sterk gekant tegen de inplanting van windmolens in de buurt.

Het is onvermijdelijk dat we als organisatie wel eens tegenover elkaar zullen staan. Ik ben van mening dat we zo'n situaties vooral geval per geval bekijken. Het komt er op aan met de juiste studies, en in overleg met natuurbeheerders en buurtbewoners op zoek te gaan naar de beste locaties voor windmolens, en ook andere energiebronnen in te zetten. Onder andere het potentieel van biomassa moeten we verder exploreren. We willen met deze samenwerking ons engagement tonen en bijdragen aan meer natuur in Vlaanderen, maar het is ook onze verantwoordelijkheid om meer groene energie te gaan produceren.

Waarom is 'groen zijn' zo belangrijk voor Lampiris?

Lampiris is ontstaan vanuit een marktopportuiniteit, namelijk de liberalisering van de energiesector, maar respect voor de mens en natuur zit wel degelijk in ons DNA. Onze levenskwaliteit wordt bepaald door de natuur. Het is gewoon niet verstandig ons leefmilieu te verwaarlozen. Zowel het marktpotentieel, als engagement voor natuur, zetten me aan om mee te bouwen aan de vergroening van de energiesector. Ik ben zelf al lang werkzaam in de energiesector, en ben er helemaal door gebeten. Gaandeweg ben ik bezielde geraakt door maatschappelijk verantwoord ondernemen. Als organisatie investeren we dan ook niet alleen in natuur, maar ook in onze mensen door opleidingskansen voor iedereen, respect voor het werkschema en voldoende fun. En ik ben lid van Natuurpunt natuurlijk!

Haboe Natuur Speurders!

De zomer zit er op. Jammer, maar de herfst heeft ook veel leuke kanten. Denk maar aan kastanjes rapen en braambessen smullen.

Piepel en Soeza

Alle kleuren van de regenboog

Er zijn dieren die de kleur hebben van de plek waar ze leven. Door op de juiste plaats te gaan zitten en niet meer te bewegen worden ze onzichtbaar. Zo zijn er bijvoorbeeld heel wat nachtvlinders die gekleurd zijn als een stukje schors. "Camouflage" heet dat. Door zich zo goed te verstoppen worden ze niet zo makkelijk gevangen en opgegeten. Sommige insecten gaan nog een stapje verder.

Ze zijn niet alleen onopvallend gekleurd, ze hebben ook een speciale vorm. Rupsen in de vorm van een takje of een vogelstrontje, jawel het bestaat. Je hebt vast en zeker al eens gehoord van een wandelende tak. Ook sommige roofdieren doen aan camouflage om beter te kunnen jagen. Het strafste beest is wel de kameleon, die kan van kleur veranderen. Misschien heb je in je tuin wel de kameleonspin zitten. Die krabspin wordt geel wanneer ze van op een gele bloem jaagt!

Ook bij planten vinden we opvallende kleuren. Zo zijn bessen meestal heel fel gekleurd, zodat besseneters ze kunnen vinden. Bessen zijn zaden in cadeauverpakking. Via de bessen verspreid een plant haar zaden. Vogels eten de bessen op, vliegen verder en enkel uren later komen de pitjes er langs achter uit, mét gratis mest. Let wel, het is niet omdat een bes er lekker uit ziet, dat ze ook lekker is. Rode aalbessen zijn superlekker, maar de rode bessen van Gelderse roos zijn giftig voor de mens, ook al snoepen vogels hier zonder probleem van.

Sommige dieren zijn heel fel gekleurd, ze willen heel goed opvallen.

Denk maar aan de zwart-geel gestreepte wesp of zwartgele vuursalamander.

Hiermee zeggen ze, eet mij niet op. Ik steek of ben giftig.

Het straffe is dat sommige beesten zoals zweefvliegen dit nabootsen, ook al zijn ze totaal ongevaarlijk. Doordat ze op bijen en wespen lijken worden ze met rust gelaten door vogels. Slim toch!? Dit noemen ze "mimicry", een gek woord hé!

Tekeningen: Pascale Vantiegheem

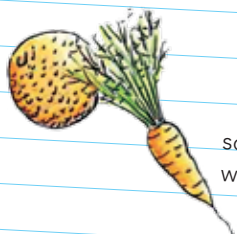
Wist je dat:

Vlinders en bijen gaan niet zomaar op het even welke bloem zitten. Vlinders verkiezen blauwe tot roze bloemen. Bijen geven dan weer de voorkeur aan gele en blauwe tot roze bloemen. En de witte bloemen dan? Daar vind je vooral kevers en vliegen op.

Groene vuile vingers:

Eieren kleuren met natuur.

Wat heb je nodig:
eieren en 1 van volgende ingrediënten:

schillen van sinaasappel,
wortel (licht oranje)

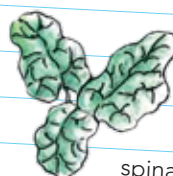
rode bieten
(licht rood)

de buitenste schillen
van uien (beige-bruin)

koffie
(bruin)

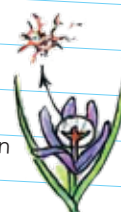
spinazie
(groen)

brandnetels
(lichtgroen)

bosbessen
(blauw)

saffraan
(geel)

Zo doe je het:

Best laat je (samen met paps of mams) de planten of groenten eerst een uurtje in niet te veel water zachtjes koken. Met een koffielepeltje zijn erbij krijg je intensere kleuren.

Laat de eieren dan nog tien minuten meekoken (op een laag vuurtje) en vervolgens afkoelen

Micro-Macro

Weet je wat dit is? Mail je antwoord
vóór 15 november 2012 naar
natuurspeurder@natuurpunt.be en maak kans
op een aankoopbon ter waarde van 10 euro
in onze Natuur.winkel. Doen!

De natuur in

De Grootste Vliegenzwam

Trekken jullie graag de bossen in? Lopen door de afgevalen bladeren, speuren naar noten en paddenstoelen? Doe dan zeker mee met onze zoektocht naar de grootste vliegenzwam! Speur mee tussen vrijdag 28 september en zondag 21 oktober, zoek het grootste en mooiste exemplaar en stuur ons een foto. Wie weet win jij wel een paddenstoellamp! www.degrootstevliegenzwam.be

BirdLife viert 90ste verjaardag

De promotie van ecologische duurzaamheid bij het consumeren en gebruik van het landschap is één van de belangrijke actiepunten voor het behoud van natuur en soorten. Dit is niet alleen een erg actueel strijdpunt maar lag mee aan de basis van de oprichting in 1922 van de voorloper van BirdLife International, de International Council for Bird Preservation (ICBP). 90 jaar geleden was het mode voor bourgeoisie dames om hoeden met veren of opgezette vogels te dragen. Vele honderdduizenden sternen, reigers en kolibries werden hiervoor gedood. De voorloper van BirdLife International slaagde erin om door lobbywerk, communicatie en protesten die barbaarse modetrend te stoppen. Vandaag is de vernietiging van leefgebieden en landschappen door overmatige, niet duurzame consumptie de grootste bedreiging voor biodiversiteit. Veel van de 116 BirdLife partners werken in hun land voor de bescherming van soorten, gebieden en landschappen en promoten het ecologisch duurzaam consumeren en gebruik van het landschap. Ook Natuurpunt, de Vlaamse partner van BirdLife, promoot bij de landbouwsector, ruimtelijke ordening, bedrijven... het duurzaam gebruik van ons landschap.

Bedankt aan alle deelnemers!

Bedankt voor jullie deelname aan onze enquête. Alleen zo kunnen wij een tijdschrift aanbieden dat voldoet aan jullie verwachtingen. De resultaten van de enquête kunnen jullie bewonderen onder de vorm van een vernieuwd Natuurblad in 2013!

De zoekkaarten en loepotjes werden verstuurd en 4 deelnemers kunnen binnenkort genieten van een weekendje in één van de mooiste streken van België, Nismes.

Krijg elke dag wat natuur op je Facebook-pagina. Word fan en volg het laatste nieuws van Natuurpunt, bekijk prachtige natuurfoto's, doe mee aan wedstrijden en polls, en blijf op de hoogte van al onze activiteiten.
www.facebook.be/natuurpunt

Natuur.focus

De vos is terug in Vlaanderen, maar hoe komt het dat je hem zo weinig tegenkomt? In het nieuwe nummer van Natuur.focus lees je waar roofdieren als de vos, de bunzing, de boom- en steenmarter, de otter en de das zich overdag schuilhouden. In Vlaams-Brabant werd onderzoek gedaan naar de iepenpage en de sleedoornpage, twee mooie maar zeldzame dagvlinders. Tot slot werd onderzocht wat de das nodig heeft om het Dijleland opnieuw te kunnen koloniseren na een lange afwezigheid.
www.natuurpunt.be/focus

Natuur.oriolus

De zeldzaamheden-commissie deelt met ons haar 38ste rapport over zeldzame vogels in België: de kleine regenwulp bleek in 2010 de enige nieuwe soort voor ons land. Uit onderzoek blijkt dat de grote droogte in de Hoorn van Afrika in de lente van 2010 een regelrechte invloed had op de verlate aankomst van sommige West-Europese broedvogels. Dat was goed te merken aan de grauwe klauwier. De eerste aflevering in de reeks *Vogels kijken en herkennen*, leert ons grondiger naar vogels te kijken aan de hand van bouw en veerpartijen.

De grauwe klauwier. Foto: Luc Meert

www.natuurpunt.be/oriolus

Steun Natuurpunt via je energiefactuur

Kies voor de groene energie van Lampiris en genereer middelen voor Natuurpunt. Doe zoals Natuurpunt en sluit je vandaag nog aan. Voor elke nieuwe klant ontvangt Natuurpunt een bijdrage van gemiddeld 27 euro per jaar.

Schrijf je als nieuwe klant in via www.lampiris.be/natuurpunt of telefoneer op het gratis algemeen infonummer 0800-40 123 en spaar mee voor meer natuur in Vlaanderen. Ook bestaande klanten kunnen Natuurpunt steunen! Lees meer over de samenwerking met Lampiris op pagina 40.

Groot Heroïsch Werkweekend

Van 2 tot 4 november organiseert JNM in samenwerking met Natuurpunt het jaarlijkse "Groot Heroïsch Werkweekend". Het decor voor het werkweekend wordt dit jaar de Heiberg, gelegen op de Kempense heuvelrug tussen Herentals en Lichtaart.

De eerste grote inrichtingswerken in het kader van het project LIFE-Kleine Nete zijn achter de rug. Er werden houtaanplanten verwijderd en plagwerken uitgevoerd zodat het gedifferentieerde boomheidlandschap opnieuw alle kansen krijgt.

Na de grote machinale werken wacht er meer dan genoeg handenarbeid om het heideherstel op de Heiberg te optimaliseren. Wie niet vies is van een stevige portie beheerwerken in een bijzondere omgeving mag niet ontbreken op het Groot Heroïsch Werkweekend. Een leuke sfeer en een ongetwijfeld geweldig gezelschap worden verzekerd!

Voor wie niet in de buurt woont, of gewoon voor de sfeer wil blijven slapen, is er de mogelijkheid om te

Foto: Tyrr

overnachten in het vlakbij gelegen jeugdverblijfscentrum "de Brink".

Meer info op www.natuurpunt.be/ghww

De roerdomp. Foto: Luc Meert

Europees geld voor Vlaamse natuur

In juli kondigde de Europese Commissie aan om in totaal 6,5 miljoen euro toe te kennen aan twee projecten van Natuurpunt via LIFE+, het Europese instrument dat onder meer projecten financiert om het Natura 2000-netwerk van topnatuurgebieden te verbeteren. Het gaat om het herstel van valleibossen en graslanden in het Hageland en vochtige bossen, graslanden en heide in Haspengouw. Zelf moeten we 4 miljoen euro bijeen brengen om de projecten te realiseren.

"Met de projecten in Haspengouw en Hageland halen we Europese middelen naar Vlaanderen om unieke natuur van internationaal belang te herstellen," zegt Chris Steenwegen, algemeen directeur van Natuurpunt. "Zo zorgt Natuurpunt er mee voor dat Vlaanderen zijn Europese afspraken inzake natuurbescherming kan nakomen. We werken mee aan de invulling van de Europese instandhoudingsdoelstellingen, de zogeheten IHD's, die door het Vlaams Gewest worden voorbereid."

Hoewel het in de nieuwe projecten zelf expliciet gaat over het herstel van bedreigde types natuur, zullen ook verschillende zeldzame diersoorten er wel bij varen. Bruine kiekendief, roerdomp, blauwborst, porseleinhoen en kamsalamander zullen hun leefgebied aanzienlijk zien toenemen. In totaal zal er zo'n 150 hectare natuurgebied worden aangekocht.

Een Biscop in 't Vagevuur(bos)

Natuurpunt De Torenvalk organiseert een natuur- en cultuurhistorische wandeling in het Provinciedomein Bulskampveld, het Vagevuurbos en het Sint-Pietersveld.

De bossen van Vlaanderen zijn nog steeds een bron van leven voor mensen en dieren. Je krijgt mythische verhalen te horen, je geniet van demonstraties en we proeven van het bos. Tijdens de wandeling zal je ook duidelijk worden waarom de Bisschop precies naar dit bos kwam.

Praktisch: Je kan doorlopend starten op **zondag 28 oktober** tussen 13u en 14u30 aan parking Het Aanwijs (Reigerlostraat, Beernem), onderweg zijn er enkele versnaperingen voorzien. Het traject is ongeveer 6 km lang. Een pendelbus brengt je terug naar de startplaats. Sommige delen zijn moeilijk toegankelijk voor buggy's. Volwassenen betalen 2 euro inkom, kinderen zijn gratis. Meer info: www.detorenvalk.be

De dagpauwoog is de meest getelde vlinder

De weergoden waren ons dit jaar gunstig gezind tijdens de nationale tuinvlindertelling van 4 en 5 augustus. Het goede weer zorgde voor een pak meer tellers dan in 2011. In maar liefst 1657 Vlaamse tuinen werden in totaal 24.599 vlinders geteld. Gemiddeld werden er per tuin 15 vlinders gezien van 5 verschillende soorten.

Het natte en koude voorjaar bleek niet voor alle soorten slecht te zijn geweest. Zo werden de dagpauwoog, kleine vos, gehakelde aurelia, landkaartje en atalanta in opmerkelijk meer tuinen gezien dan de voorbije jaren. Dit zijn allemaal soorten die brandnetel als waardplant hebben voor de rupsen, mogelijk waren de netels extra voedzaam door het natte voorjaar.

De dagpauwoog was de meest getelde soort van de vlintertelling, gevolgd door de atalanta en het klein koolwitje. Er zijn wel opvallende verschillen tussen de provincies. Zo werden er in West-Vlaamse tuinen gemiddeld 6 dagpauwogen gezien, tegenover 2 of 3 in de andere provincies. Citroenvlinders waren er dan weer bijna uitsluitend in Antwerpen, Limburg en een deel van Vlaams-Brabant. Het boomblauwtje, icarusblauwtje en de koninginpage

De dagpauwoog. Foto: Hugo Willocx

vlogen bijna overal in veel lagere aantallen dan de voorbije jaren.

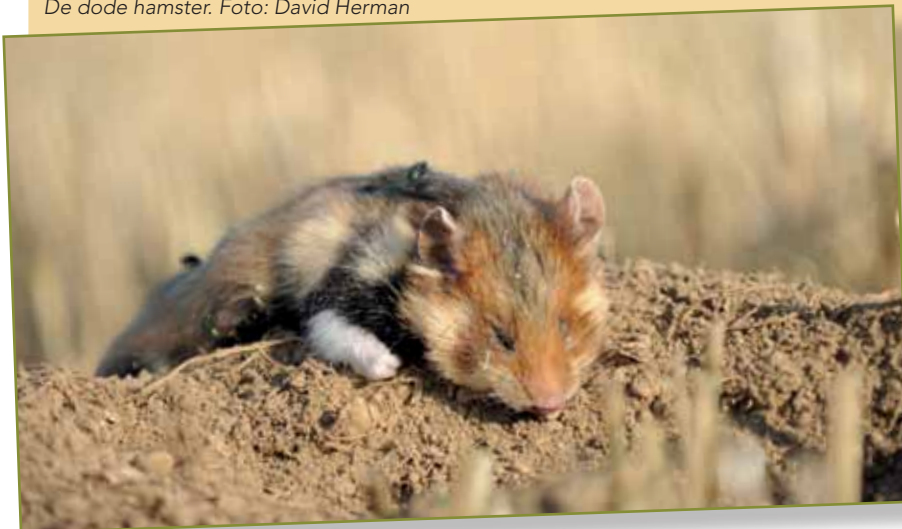
Was dit de laatste Vlaamse wilde hamster?

Op een afgemaaide graanakker in Tongeren heeft een vrijwilliger van Natuurpunt in augustus een dode wilde hamster gevonden. Zonder twijfel gaat het hier om een van de laatste exemplaren van de soort in Vlaanderen. Natuurpunt vraagt dat de overheid prioriteit geeft aan het op grote schaal afsluiten van beheerovereenkomsten met de landbouwers. Als dat niet gebeurt, zijn alle verdere inspanningen om de hamster te redden bij voorbaat tot mislukken veroordeeld.

Hamsters bouwen ondergrondse burchten in graanvelden. Tijdens de oogst lopen ze het gevaar om vermorzeld te worden door pikdorsers. Dat overkwam ook de hamster die nu werd gevonden. Zulke ongelukken kunnen worden voorkomen door stroken graan niet te oogsten en zogenaamde "opvangstroken" te voorzien. Daar kunnen de hamsters dan hun toevlucht zoeken na de oogst. Ook moet ervoor gezorgd worden dat na het oogsten de stroken met hamsterburchten niet worden omgeploegd. Dat biedt de hamsters bescherming tegen roofdieren en laat hen toe om een wintervoorraad aan te leggen.

www.natuurpunt.be/dodehamster

De dode hamster. Foto: David Herman

Gagelhappening geeft de herfst kleur

Op **zondag 14 oktober** (13u-18u) is iedereen welkom in het Landschap De Liereman (Oud-Turnhout).

Het bezoekerscentrum geeft het startschot voor de **Week van het Bos** met een wandeling door één van de oudste Vlaamse natuurgebieden. De natuurgidsen van Landschap De Liereman tonen je waar de gageleer groeit, laten je kennismaken met de prachtigste paddenstoelen, serveren hapjes uit de natuur en zoveel meer. Wil je weten hoe het natuurgebied vorm kreeg? De beheerders van Landschap De Liereman vertellen je alles over het beheer. Op het terrein bij het bezoekerscentrum kan je na de wandelingen terecht voor een fris glas Gageleer of een biologisch fruitsapje. Hier staan verschillende infostands en er is een streekproductenmarkt. Voor de kinderen is er een springkasteel en een schminkstand. In de Gageleertent staan optredens op het programma.

Meer info: 014 42 99 66

bc.deliereman@natuurpunt.be

Bezoekerscentrum Landschap De Liereman, Schuurhovenberg 43, Oud-Turnhout

Met de steun van Aardgas en Froggy.

Een testament voor de natuur

Wat gebeurt als we er niet meer zijn? Wij wensen voor de generaties na ons meer en betere natuur, niet? Maar als je geen rechtstreekse nakomelingen hebt, wat gebeurt er dan met je nalatenschap? Afhankelijk van het bedrag en de verwantschap gaat tot 65% van de waarde van je nalatenschap naar de overheid.

Het opnemen van een goed doel, zoals Natuurpunt, in je testament heeft een (fiscale) meerwaarde. Bij een duolegaat bijvoorbeeld kan een verwant meer krijgen van het nalatenschap, omdat het goede doel de successierechten betaalt. En je hebt de zekerheid dat je opgebouwde vermogen gebruikt wordt voor meer natuur in ons land want Natuurpunt betaalt slechts 8,8% successierechten.

Een testament schrijven

Wil je ook een testament voor de natuur schrijven, of in een persoonlijk gesprek overlopen wat mogelijk is? Dan kan je in alle vertrouwen contact opnemen met Ward Stulens, 015-29 72 47, ward.stulens@natuurpunt.be.

Op www.natuurpunt.be/legaten vind je een dossier met informatie over legaten, duolegaten en het correct opstellen van een testament.

Informatieavonden over testament

Natuurpunt organiseert twee informatieavonden over het schrijven van een testament.

- Donderdag 15 november bij Natuurpunt Limburg, kasteel van Kiewit, Putvennestraat 112, 3500 Hasselt
- Woensdag 21 november in het Natuurpuntsecretariaat, Coxiestraat 11, 2800 Mechelen

Ontvangst vanaf 19.30 uur, start om 20 uur. Je kan op die avonden jouw persoonlijke vragen onder vier ogen bespreken. Inschrijven is niet verplicht, maar we horen graag van je komst: Ward Stulens, ward.stulens@natuurpunt.be, 015-29 72 47.

Salon van het Testament

Testament.be organiseert het Salon van het Testament op maandag 5 november van 10u tot 16u in het Paleis voor Schone Kunsten in Brussel. Er zijn lezingen over het duolegaat, nieuw samengestelde gezinnen en erfenissen. Je kan een persoonlijk en vrijblijvend gesprek hebben met een notaris of eens langskomen bij de stand van Natuurpunt.

www.salontestament.be.

Regering Peeters II laat klimaatbeleid verdrinken

Het Vlaamse klimaatbeleid is een flop. Dat concludeert de milieubeweging op basis van niet eerder vrijgegeven cijfers van VITO (Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek). De uitstoot van broeikasgassen neemt zo goed als niet af.

Europa legt aan België een broeikasgasreductie van 15% op tegen 2020 in de sectoren buiten de Europese emissiehandel (niet-ETS). Dat zijn de sectoren gebouwen, transport, landbouw en kleinere industriële installaties. Volgens de studie zal Vlaanderen al vanaf 2013 de Europese emissiereductie doelstellingen niet meer kunnen nakomen. Ze zal tegen 2020 maar liefst 24 miljoen ton te veel broeikasgassen uitstoten in de niet-ETS. Daar hangt ook een

prijkaartje aan: bij een koolstofprijz van 10 euro zal de Vlaamse regering 240 miljoen euro moeten ophoesten om emissierechten te kopen.

Dit najaar moet de Vlaamse overheid het klimaatbeleidsplan 2013-2020 afronden. Het plan moet maatregelen bevatten die wél kunnen instaan voor de noodzakelijke uitstootreducties in de niet-ETS en die deel uitmaken van een aanpak die werkt op de lange termijn.

De milieubeweging (Natuurpunt, BBL, WWF en Greenpeace) formuleren alvast 11 maatregelen voor het nieuwe Vlaamse klimaatbeleidsplan 2013-2020 die de negatieve trend kunnen doen keren.

www.natuurpunt.be/11maatregelen

De natuur in langs trage wegen

Eropuit!

Overall zijn er wegen en paden voor niet gemotoriseerde verplaatsingen: smal of breed, op de buiten of in de stad, verhard of onverhard. De onverharde wegen bieden een thuis aan heel wat soorten planten, dieren en insecten.

Nu de omgeving sterk veranderd is, leven er veel soorten langs die wegen, soorten die vroeger verder in het landschap voorkwamen. Denk maar aan de korenbloemen en klapprozen. De mierenleeuw vindt tegenwoordig enkel nog een geschikte ondergrond langs onverharde wegen. En de patrijs komt er graag zijn stofbad nemen.

Trage wegen zijn dus broodnodig in een sterk versnipperd Vlaanderen. Op de Dag van de Trage Weg organiseren tal van lokale groepen acties om wegen te (her)openen en in te wandelen. Hier vind je de activiteiten waar lokale Natuurpuntafdelingen het initiatief nemen.

De andere deelnemende gemeenten vind je op www.dagvandetrageweg.be.

Antwerpen

Zondag 21 oktober

Trage wegen als schakel in het speelbos

We wandelen van de Klein Engeland hoeve naar het speelbos. Het speelbos wordt door 2 trage wegen doorsneden. Door twee voetgangersbruggetjes te plaatsen zijn die 2 trage wegen bruikbaar geworden.

Samenkomst: 10u-12u, Klein Engelandhoeve, Klein Engeland 29, 2300 Turnhout

Wandelen langs trage wegen in Tisselt

Na de wandeling krijg je gratis een hapje en een drankje aangeboden.

Samenkomst: 9u30-12u30, Tisselt Oost

Het mooiste wegje van Bornem

Je kan vertrekken voor verschillende wandelingen langs trage wegen.

Samenkomst: tussen 7u30 en 18u, cc Ter Dilt, Bornem

Limburg

Zondag 21 oktober

Wandelen door Korspel

Een gegidste wandeling langs de trage wegen van Korspel. Je kan ook zelf met een wandelkaart op stap.

Samenkomst: 13u-18u, Parochiezaal Korspel (Kroonstraat)

Oost-Vlaanderen

Zaterdag 20 oktober

Inwandelen Balleliewegel

We openen een nieuw stuk van de Balleliewegel

Samenkomst: 14u-16u30: parking van Bloemisterij Poelman aan het begin van de Balleliewegel (zijwegje van de Molenstraat), Destelbergen

Wandelen langs trage wegen

Samenkomst: 9u-14u, voetbalkantine van KSK Kallo (Kapeldijkstraat) Beveren

Wandelen rond de Hotondberg

Wandeling vanaf de historische Hotondmolen langs de pittoreske trage wegen in de buurt van de Hotondberg. Je krijgt een gratis wandelfolder.

Samenkomst: 14u-17u, De Hotondmolen, nabij café Den Hootond, Zandstraat, Kluisbergen

Ontdek de trage wegen van Adegem

Samenkomst: Vertrek tussen 7u30 en 15u tot 18u, CC den Hoogen Pad, Adegem-dorp 16B

Zondag 21 oktober

Met gps langs trage wegen

Natuurwandeling met vrijblijvende inleiding tot geocachen.

Samenkomst: 14u-15u, De Snuffel, Sint-Elooistraat, Dendermonde

Wandelen langs de trage wegen van Ronse

Samenkomst: 14u-17, B&B Hoeve De Schapenkop, Maagdenstraat 36, Ronse

Natuurwandeling langs trage wegen in Zeveren

Samenkomst: 14u-17u, kerkplein Zeveren (Deinze)

Vlaams-Brabant

Zondag 21 oktober

Mountainbiketocht langs trage wegen

Samenkomst: 8u-12u, Jeugdhuis Den Doetsje (in de Larockstraat), Kapelle-op-den-Bos

Foto: Trage Wegen vzw

Wandelen tussen treinstations

Dagwandeling van 23 km langs overwegend onverharde trage wegen tussen de treinstations van Weerde en Wespelaar.

Samenkomst: 9u15-16u45, Weerde station

Wandelen in Kortenberg

Mooie wandeling met vertrek in het pas vernieuwde Abdijpark, waar het Charter van Kortenberg 700 jaar geleden ondertekend werd.

Samenkomst: 14u-16u30, aan Colomba, Kortenberg

Trage wegen in Linter

Wandeling in Drieslinter op tal van kleine verharde en onverharde

veldwegen. Onderweg krijg je een lekker Linters bierdje of frisdrank aangeboden.

Samenkomst: 14u-17u, gemeenteplein Drieslinter

West-Vlaanderen

Zondag 21 oktober

Fietstocht "Portweg naar de Handzamevallei"

De Portweg is een vroegmiddeleeuwse handelsroute tussen Torhout en de Handzamevallei. Op de Dag van de Trage Weg kan je die route zelf verkennen of je aansluiten bij de georganiseerde fietstocht.

Samenkomst:

- vrije start aan het Kasteel van Wijnendale. Starten kan tussen

13u30 en 15u. Einde voorzien tussen 17u30 en 19u

- de groepsfietstocht start om 13u30 aan Toerisme Torhout, kasteel van Ravenhof, Ravenhofstraat 5, 8820 Torhout. Einde voorzien om 17u30

Wat breng je mee? Fiets, regen-kledij en drinken voor onderweg. Mogelijkheid tot het huren van een fiets mits reservatie 7 dagen vooraf.

Deelnameprijs: 5 euro per persoon, kinderen tot 12 jaar gratis.

Tragewegenwandeling in de omgeving van het Helleketelbos

Samenkomst: 14u-17u: Helleketelbos, Vijfgemetenstraat (aan de parking nabij de Boshoeve)

Sonfjället nationaal park

Het Sonfjället nationaal park is opgericht in 1909 en is een van de oudste nationale parken in Zweden en Europa. De hoofdreden om van dit gebied een nationaal park te maken was de bescherming van de natuur in het zuidelijke gebergte. Logisch, maar er is meer. Ook meer dan 100 jaar geleden was men zich al bewust van de klimaatverandering, die zichtbaar werd in de veranderende boomgrens. Door de inrichting van het nationaal park kon men de noordelijke en zuidelijke bergen beter vergelijken en de invloed van de klimaatverandering op de alpiene vegetatie vaststellen. Dit is nu actueler dan ooit.

Tussen het lager gelegen bos en de kale bergtoppen ligt een zone waar drie boomsoorten strijden met het harde en veranderende bergklimaat. Elke soort heeft zijn eigen boomgrens die wordt bepaald door een combinatie van wind, zon en temperatuur. Een veranderende boomgrens is daardoor een indicatie voor een verandering in het klimaat.

De zachte berk (hier een noordelijke ondersoort) vind je het hoogst op de berg, gevolgd door de fijnspar. De voorbije honderd jaar is de boomgrens van de fijnspar met 115 meter gestegen. Door de klimaatopwarming hebben de fijnsparstruiken zich kunnen omvormen tot bomen. Hierdoor geraken de lager gelegen bergtoppen langzaam aan bebost. De grove den domineert de lager gelegen zones. Maar terugkerende bosbranden, arme en relatief droge bodems maken dat de grove den op lange termijn kan concurreren met de fijnspar. In de bossen beneden de boomgrens zien we al een grote concentratie van jonge dennen, ook een gevolg van het warmere klimaat. De grove den is de meest expansieve boomsoort in de zone tussen het bos en het berggebied. Als de klimaatopwarming verder doorzet zal de grove den Sonfjället omvormen van een berggebied naar een bosgebied.

Los van het hele klimaatverhaal is Sonfjället nationaal park eenvoudigweg adembenemend mooi. "Weidse natuur" is hier geen loos begrip. Overal waar je kijkt

In het spoor van de grote vijf

Zoogdierspeuren in

Sonfjället nationaal

park, Zweden

De provincie Härjedalen ligt in het midden van Zweden en grenst in het westen aan Noorwegen. De streek is één van de dunst bevolkte gebieden van het land; de oppervlakte beslaat bijna 12.000 vierkante kilometer en telt slechts 10.300 inwoners. Ruimte zat dus voor ongerepte natuur en haar oorspronkelijke inwoners zoals wolven, bevers, otters, lynxen, elanden, veelvraat en beren.

Tekst: Sofie Versweyveld

Een van de vele meren. Foto: Nina Wenker

zie je ruwe bergen, groene flanken, prachtige bossen en dalen gevuld met meren. De absolute aantrekkingskracht ligt natuurlijk in de bijzonder rijke fauna, waarin de top van de Zweedse dierenpopulatie vertegenwoordigd is. De beren zijn de bekendste inwoners, maar daarnaast worden de bossen bevolkt door lynxen, elanden en wolven. Eveneens op het appel zijn lemmingen en rendieren, die perfect gedijen in de bergachtige, groene omgeving.

Berenwalhalla

Er leven momenteel zo'n 20 beren in het gebied van 104 km². Het is een van de dichtstbevolkte berengebieden van het toch al niet berenarme Zweden. In de regio rondom het nationaal park leven er ongeveer 1200 beren.

Toch krijg je niet zomaar een beer te zien. De beren leven in de zomer in, voor mensen, zeer moeilijk begaanbaar terrein. Je kan ze dan best van op een afstand observeren en hier is veel, heel veel geduld

voor nodig. Wil je je kans op een glimp van een beer vergroten, dan ga je best eens op "Berensafari". Dat klinkt misschien alsof je met een jeep het park intrekt, maar niets is minder waar. Een plaatselijke gids neemt je mee door het leefgebied van de beren. Wij zagen er krabsporen, pootafdrukken, uitwerpselen en kapot gegraven mierenhopen. Voordat het bessenseizoen aanbreekt, eten beren wel eens een rendiertje maar ze voeden zich vooral met insecten, mieren en planten. Een tocht door dicht bergwoud en moeras leerde ons waar beren graag vertoeven. Na een korte pauze aan een kampvuurtje (het was een diep moeras), trokken we de berg op. Boven aangekomen hebben we uren naar de bergen voor ons gekeken. Speuren in de open stukken, hopen dat een beer zich even de bossen uit waagt en de zonovergoten open vlaktes opzoekt. We zagen elanden en een visarend die voorbij zweefde maar geen beer. Toch was het een onvergetelijke ervaring. Door de uitgestrektheid van de regio lijkt uren turen in de verte slechts een ademteug te duren. Weten dat de

2

1

1 Pas omgeknaagde boom. Foto: Sofie Versweyveld 2 Vallei van de bevers. Foto: Monique Blanken 3 Eindeloos ver kan je wegdromen. Foto: Monique Blanken 4 Foto: Sofie Versweyveld 5 De bruine beer voelt zich hier thuis. Foto: Nina Wenker

bossen vol beren, elanden, lynxen en andere dieren zitten, doet je beseffen dat je als mens maar een klein wezen bent daar in de natuur.

Wil je een grotere kans om beren te zien? Dan ga je best in de herfst op tocht. Als de bosbessen bevroren zijn, verliezen ze voor de beren hun voedingswaarde en hun zoete smaak. Dan schakelen de beren over op de bessen van kraaiheide. Die groeien hoger op de berg, boven de boomgrens en dat maakt het speuren heel wat makkelijker.

Wolf op doortocht

De laatste keer dat er een roedel wolven werd gehoord in het gebied was in 1996. Minstens drie wolven werden meteen nadien gedood tijdens een illegale jacht met sneeuwscooters. De overgebleven wolven verdwenen uit het gebied. Sindsdien komen er geregeld wolven op bezoek maar de kans dat de wolven zich hier in de nabije toekomst vestigen is zeer klein. Dit komt door het conflict dat steeds ontstaat tussen mens en wolf in een regio waar er rendierkuddes worden gehouden.

Rendieren op de fjäll

Op het einde van de 18de eeuw was Sonfjället gekend voor de kuddes wilde rendieren die hier voorkwamen. De locale bevolking leefde van de jacht op de rendieren maar jaagde te intensief en de rendieren verdwenen in de 19de eeuw. De rendieren die hier nu voorkomen zijn gedomesticeerde kuddes. In de winter leven rendieren in kleine kuddes verspreid over de regio, maar eind april worden ze verzameld en gaan ze als één grote groep de berg op. Nadat de kalfjes geoormerkt zijn, mogen ze in het wild grazen en leven. Hoewel de rendieren die je hier op je

tocht tegenkomt dus niet echt wild te noemen zijn, voelt het wel heel "wild" aan. De rendieren die wij tegenkwamen toen we in de regen lunchten op een volledig verlaten bergtop, waren even verbaasd ons te zien als wij opgetogen hen te zien. In de vroege zomer van 2012 kwam je uitzonderlijk enkel de mannetjes tegen. Door de lange winter en relatief slechte zomer werden de vrouwtjes met de kleintjes beneden gehouden omdat er hoog op de fjäll niet voldoende voedsel te vinden was. Vanaf september begint de migratie naar de lager gelegen bossen. In november en december wordt de groep weer opgebroken in kleinere wintergroepen.

Natte valleien voor bevers

De bevers waren in Zweden volledig uitgeroeid doordat de Lappen geloofden dat je niet doodging als je "bevergeil" drinkt. Dit is de vloeistof die de bever afscheidt om zijn territorium af te bakenen. Na een introductieprogramma in 1920 met bevers uit Noorwegen en Rusland, doen de bevers het weer heel goed in Zweden. Er leven nu naar schatting 200.000 bevers.

Niet verwonderlijk dat je hier op tocht door de vaak erg natte valleien veel beversporen treft. Naast een omgeknaagde boom kan je niet kijken, je moet er ook vaak over om je tocht verder te zetten. Maar als je niet goed weet waar je moet zoeken dan kan je op Beversafari. Wij trokken het bos in, door een betoverend mooie vallei met een Duitse gids, Herbert, die zijn hart verloor aan de streek. Alles wat je ooit wilde weten over bevers, weet hij te vertellen. We krijgen tanden te zien (de reden waarom bevers voortdurend moeten knagen, ze groeien eindeloos door), mogen ruiken en proeven van "bevergeil" en leren dat "wie niet van knutjes houdt, niet van de zomer houdt"

(nvdr: knutjes zijn hele kleine stekende vliegjes, massaal aanwezig tijdens de Zweedse zomer). Herbert laat ons een beverburcht zien. De ingang van zo'n burcht ligt steeds onder water en is grondig afgedekt met takken. Zo kunnen wolven en beren niet aan de ingang geraken. Eind maart worden er 2 tot 3 jongen geboren, als de burcht uitgebreid moet

worden, legt de bever er takken en modder bovenop en graaft dan langs binnen het hol groter. Het lijkt een rommelig hoopje.

Wie veel geduld heeft en heel stil kan zitten, ondanks de vele muggen en knutjes die je meteen opzoeken, kan 's avonds een bever langs zien zwemmen, glijdend door het water. Als de bever zich over land wil verplaatsen graaft hij tunneltjes in de natte vegetatie om zich te beschermen tegen de grote zoogdieren.

En meer

Natuurlijk leven hier ook elanden. Veel elanden. Het lijken super logge dieren. Maar eens het beest het bos in verdwijnt, hoor en zie je niets meer, geen takje dat kraakt, geen struik die schudt. Het gebied is ook bijzonder geschikt voor lynxen, waarvan elk jaar meer nesten geteld worden. In de winter als de rendieren beneden zijn, leeft de katachtige van de rendierjacht. In de zomer jagen ze op klein wild. De kans dat je er eentje te zien krijgt is erg klein. Ook de veelvraat weet hier goed te overleven. Hij staat gekend als de meest bloeddorstige van de carnivoren. Maar hij leeft veelal van karkassen die hij niet zelf gedood heeft. Onder de juiste omstandigheden kan hij wel grote aantallen dieren verwonden en doden. Wat hij niet opeet, verstoopt hij voor later.

"If paradise exists, this is it", Herbert over Härjedalen

En daarin kunnen we onze gids moeiteloos gelijk geven. Härjedalen heeft veel te bieden. Vele kilometers wandelpaden, fietsroutes, prachtige meren om in te zwemmen, wilde rivieren om te vissen, verlaten valleien om te verdwalen...

De regio heeft een grote en bijzondere biodiversiteit. Hier komen de zuidelijke soorten nog voor, maar het is ook de meest zuidelijke vindplaats van de noordelijke soorten. De ree en de poolvos leven hier naast elkaar.

Met dank aan Nordic Info & Steven Coppens van Fjällripan Lodge, www.lofsdalenbooking.com Voor informatie over beren- of beversafari's hoor je het beste bij het plaatselijke toeristisch bureau.

LOFSDALEN ZWEDEN... ÉÉN MET DE NATUUR

**Exclusief aanbod voor Natuurpuntleden:
€ 325 pp per week**

In de winter: 8 dagen op basis van 5 personen tussen 06.01 en 24.02.13, welkomstdiner met wijn, infopakket, schoonmaak en beddengoed incl.

In de zomer: 8 dagen op basis van 5 personen tussen 15.06 en 31.08.13, welkomstdiner, infopakket, schoonmaak en beddengoed, 1 dag huur motorboot en fiets, bezoek elandenboerderij en muskusosspark.

Zie website voor andere periode of ander aantal personen.

www.nordic.be/lofsdalen

Nordic Info - Kasteelstraat 188 - 9255 Buggenhout - T. 052 55 52 54

natuurpunt

Verhuisd? Vragen over lidmaatschap?

Om te voorkomen dat je het volgende nummer van dit tijdschrift niet zou ontvangen, meld ons vandaag nog jouw nieuw thuisadres.

Neem daarvoor contact op met onze ledenadministratie, 015-29 72 51 of ledenadministratie@natuurpunt.be. Hier kan je ook terecht met alle vragen of problemen over je lidmaatschap.

Dienst: natuurbeheer, studie, communicatie, beleid, financiën, personeel, algemene zaken.

Coxiestraat 11, 2800 Mechelen, 015-29 72 20, info@natuurpunt.be, www.natuurpunt.be
geopend ma-vrij: 9u-17u

Dienst: Educatie & museum

Graatakker 11, 2300 Turnhout, 014-47 29 55, educatie@natuurpunt.be

Natuurpuntwinkel

Stationstraat 40, 2800 Mechelen
www.natuurpunt.be/winkel, winkel@natuurpunt.be,
015-43 16 88

Bij sommige bezoekerscentra en secretariaten is er een kleine winkel. Die herken je aan het winkelkarlogo.

Bezoekerscentra

NMC De Bourgoyen, Stad Gent i.s.m. Natuurpunt,
Driepikkelstraat 32, 9030 Gent, 09-216 44 78,
bc.bourgoyen@natuurpunt.be

Bezoekerscentrum Landschap De Liereman,
Schuurhovenberg 43, 2360 Oud-Turnhout, 014-42 99 66,
bc.deliereman@natuurpunt.be

Bezoekerscentrum Hageven,

Tussenstraat 10, 3910 Neerpelt, 011-80 26 77,
bc.hageven@natuurpunt.be

Bezoekerscentrum Mechels Rivierengebied,
Muizenhoekstraat 7, 2812 Muizen-Mechelen, 015-43 61 09,
bc.mechelsrivierengebied@natuurpunt.be

Bezoekerscentrum Uitkerkse Polder,
Kuiperscheeweg 20, 8370 Uitkerke-Blankenberge,
050-42 90 40, bc.uitkerkesepolder@natuurpunt.be

Vlaams bezoekerscentrum de Otter

i.s.m. Natuurpunt, De Blankaart, lepersteen-
weg 56, 8600 Woumen-Diksmuide, 051-54 52 44,
deblankaart@natuurpunt.be

Vlaams Bezoekerscentrum De Watersnip i.s.m.
Natuurpunt, Vallei van de Zwarte Beek, Grauwe Steen-
straat 7/2, 3582 Koersel-Beringen, 011-45 01 91,
watersnip.anb@vlaanderen.be

Bezoekerscentrum Huize Ernest Claes

E. Claesstraat 152, 3271 Zichem, 013-32 63 60,
bc.huizeernestclaes@natuurpunt.be

Bezoekerscentrum De Klapekster

Kolonie 41, 2323 Wortel, 03-383 02 08,
bc.deklapekster@natuurpunt.be

Bezoekerscentrum 't Vloot

Demerstraat 60, 3560 Linkhout, 013-55 63 81,
bc.tvloot@natuurpunt.be

Bezoekerscentrum Kiewit,

Putvennestraat, 3500 Hasselt, 011-24 60 20,
bc.kiewit@natuurpunt.be

Voor openingsuren kijk je best op
www.natuurpunt.be/bezoekerscentra

Regionale secretariaten

West-Vlaanderen: De Blankaart, lepersesteenweg 56,
8600 Woumen (Diksmuide)

Limburg: Kiewitdreef 5, Domein Kiewit, 3500 Hasselt,
011-24 60 20, info@natuurpuntlimburg.be

Vlaams-Brabant: Leuvensestraat 6, 3010 Kessel-Lo,
016-25 25 93

Antwerpen: Steenstraat 25, 2180 Ekeren,
03-541 58 25, antwerpennoord@natuurpunt.be

Redactie

Eindredacteur: Sofie Versweyvel, 015-29 72 24,
sofie.versweyvel@natuurpunt.be
Illustraties: Jenny Dedoncker

Prepress

Check-it.EU cvba
F. Lousbergskai 105/1, 9000 Gent
09-265 85 76, info@check-it.be

Druk

Drukkerij Corelio Printing nv. Erpe-Mere
Papier: Respecta60, 60% gerecycleerd, 40% chloorvrije vezels
van verantwoord beheerde bossen.
Oplage: 86.000 exemplaren

Verantwoordelijke uitgever

Chris Steenwegen, Coxiestraat 11, 2800 Mechelen

Lid worden van Natuurpunt

Het lidmaatschap bedraagt € 24 per kalenderjaar en is
geldig voor het hele gezin. Overschrijven op rekeningnummer
230-0044233-21 van Natuurpunt, IBAN: BE17 2300 0442 3321,
BIC: GEBABEBB.

Abonnementen op Natuur.focus en Natuur.oriolus

Leden van Natuurpunt kunnen zich abonneren op de gespe-
cialiseerde tijdschriften Natuur.focus en Natuur.oriolus. Het
abonnement kost € 8,5 voor elk van deze tijdschriften. Wie
intekent op beide tijdschriften betaalt slechts € 14,5.
Dit bedrag is over te schrijven op rekeningnummer
230-0044233-21 van Natuurpunt, IBAN: BE17 2300 0442 3321,
BIC: GEBABEBB met vermelding van de titel van het tijdschrift
en (indien mogelijk) je lidnummer.
Lidgeld en abonnementen kunnen samen worden betaald
indien duidelijk wordt vermeld welk(e) tijdschrift(en) men
wenst.

Donateurs

Voor giften vanaf € 40 krijgt u een fiscaal attest.
Giften mogen worden gestort op rekening 293-0212075-88,
IBAN: BE56 2930 2120 7588, BIC: GEBABEBB. Indien een
projectnummer of projectnaam wordt vermeld, gaat de gift
naar het bedoelde reservatenfonds.

Nalatenschappen en legaten

Geregeld besluiten mensen om via een nalatenschap of
legaat ons natuurbehoudswerk te steunen. Dat is niet alleen
een goede zaak voor onze vereniging, ook de legataris zelf
verzekert er zich van dat flink wat minder erfenisrechten naar
de staatskas vloeien dan bij een gewone erfenis.
Overweegt u ook om die stap te zetten en onze vereniging te
begunsten, dan raden we u aan een notaris te raadplegen.
Die kan u exact meedelen hoe u te werk moet gaan en welke
formule het best bij u past.

Voor nog meer inlichtingen over de mogelijkheden van
legaten en schenkingen ten voordele van ons natuur-
behoudswerk, kan u terecht bij Ward Stulens, 015-29 72 47.
Hij zal graag antwoorden op uw vragen.

Partners voor natuurbehoud

De Vlaamse overheid erkent en steunt
Natuurpunt in de strijd voor natuurbehoud.
www.vlaanderen.be

Jonger dan 25? Neem eens een kijkje op www.jnm.be

Natuurpunt werkt op wereldschaal mee aan het behoud van natuur en soortenrijkdom.

Als Vlaamse partner van BirdLife International en van Eurosites
ondersteunen we zusterorganisaties en beschermingsprojec-
ten. In Wallonië werken we samen met Natagora.

Voor diverse projecten her en der in Vlaanderen kan Natuur-
punt rekenen op de financiële ruggeleuning van de Europese
Unie in het kader van het LIFE-programma.
www.natuurpunt.be/life

20 jaar Inverde

Net zoals voor Natuurpunt, is 2012 ook voor Inverde een jubileumjaar. In april mocht de organisatie twintig verjaardagskaarsjes uitblazen.

"De voorbije twintig jaar is Inverde uitgegroeid tot een toonaangevende dienstverleningsorganisatie op het vlak van bos-, groen- en natuurbeheer," aldus algemeen directeur Tom Embo. "Onze opleidingen vormen daarbij de hoofdmoot, jaarlijks ontvangen we meer dan 10 000 cursisten. Of je nu beroepshalve bezig bent met bos-, groen- of natuurbeheer, als vrijwilliger meewerkt in een gebied, of als natuurliefhebber meer wil weten over bos of natuur, in ons cursusaanbod vindt iedereen zijn gading. Van bomen en hagen snoeien tot werken met de zeis of motoronderhoud van tuinmachines, van bosecologie en hakhoutbeheer, tot vegetatiekunde of verwarmen met hout, het zijn slechts enkele voorbeelden. In oktober start opnieuw een basiscursus natuurbeheer, in samenwerking met Natuurpunt Educatie en Natuurpunt-afdeling De Wielewaal. Deze opleiding is inmiddels een vaste waarde geworden binnen ons aanbod en bij iedere editie stellen we tot onze grote vreugde vast dat steeds meer mensen benieuwd zijn naar de diverse ecologische principes die aan de basis liggen van het hedendaagse natuurbewoud en natuurbeheer.

Het is trouwens onze ambitie om al onze kennis en dienstverlening te bundelen in een nieuw expertisecentrum rond natuur- en boseconomie. Als fiere 'dochter' van het ANB wil Inverde kennis die voorhanden is binnen het ANB delen met andere beheerders van bos- of natuurgebieden. We denken daarbij vooral aan praktijkgerichte informatie die beheerders kan helpen domeinen duurzaam te beheren. In dat kader breiden we onze website uit met kennisdelingsprojecten, en hebben we de tagline bij onze naam aangepast. Het Inverde team kijkt er alvast naar uit om samen met alle partners en cursisten opnieuw 20 jaar verder te bouwen aan **Inverde - forum voor groenexpertise**."

**Zin in een groene
opleiding in jouw buurt?**

Surf snel naar www.inverde.be

Inverde: forum voor groenexpertise | info@inverde.be | www.inverde.be | 02 658 24 94

REBELS WITH A CAUSE

30 jaar geleden vroegen we ons af: waarom gebruiken alle schoonmaakmiddelen fosfaten die schadelijk zijn voor het water en de natuur? Die vraag werd onze uitdaging: schoonmaken op basis van plantaardige ingrediënten zonder verlies van schoonmaakkracht. Vandaag gebruiken we dankzij onze slimmeriken nog steeds geen fosfaten. Al onze producten zijn volledig biologisch afbreekbaar. Bovendien zorgen onze producten ook zonder optische witmakers voor witte resultaten. Dat noemen we bij Ecover: "Clever Science".

 NIEUW!

WASGEL EN 2 x GECONCENTREERD VLOEIBAAR WASMIDDEL

Ecover lanceert een 2x Geconcentreerd Vloeibaar Wasmiddel en een Ultra Gel.

- Excellent wasresultaat
- Respectvol voor de huid
- Ingrediënten op plantaardige basis
- Geen kleurstoffen
- Geen optische witmakers
- Nieuw fris parfum
- Handige doseerdop

ECOVER:

- krachtige en efficiënte was- en reinigingsproducten
- die voldoen aan strenge ethische en milieucriteria
- bovendien volledig biologisch afbreekbaar zijn
- én op basis van duurzame grondstoffen

**Kortom: Ecologische alternatieven
zonder compromis!**

Wil je meer weten? Surf naar www.ECOVER.com, ontdek naast ons volledig productgamma nog talloze handige weetjes!

7 oktober

De datum voor een exclusief bezoek achter de schermen in de Ecover fabriek. Bepaal mee welke producten in de toekomst gelanceerd worden!

We verwachten je!

Meer info op www.ecovervillage.com

ECOVER

Vlaanderen voldoet aan Europese Richtlijn Stedelijk Afvalwater

Sinds begin september beantwoordt Vlaanderen aan de doelstellingen van de Europese Richtlijn Stedelijk Afvalwater. Dit betekent concreet dat de bovengemeentelijke zuiveringsinfrastructuur voor de agglomeraties met meer dan 2000 inwoners nu volledig is uitgebouwd. Hoewel er nog veel werk is, vooral op gemeentelijk vlak, wordt vandaag toch al 80 % van al ons huishoudelijk afvalwater gezuiverd in een rioolwaterzuiveringsinstallatie van Aquafin. Begin jaren '90, bij de oprichting van Aquafin, was dat nauwelijks 30 %.

Niet alleen wordt er veel meer afvalwater gezuiverd, we kunnen nu ook meer opgeloste, vervuilende stoffen verwijderen zodat ze niet meer in de waterlopen terecht komen. Beide factoren hebben een duidelijke invloed op de waterkwaliteit. Onze beken en rivieren bevatten meer zuurstof en volgens de Belgische Biotische Index is er opnieuw meer leven aanwezig.

De vissoorten beschermd door de Habitatrichtlijn zijn een belangrijke indicator voor de verbetering van de waterkwaliteit. Soorten zoals de beekprik, de rivierdonderpad en de kleine modderkruiper waren 20 jaar geleden door de toenemende vervuiling zo goed als uitgestorven in Vlaanderen. De bescheiden populaties hielden stand dankzij de bescherming via de Habitatrichtlijn en anno 2012 stellen we vast dat deze soorten zich opnieuw beginnen te verspreiden op zijtakken van de IJzer, de Dender, de Nete en de Maas. Ongetwijfeld een gevolg van een betere waterkwaliteit!

**Verbeterde waterkwaliteit
versnelt verspreiding van
beschermd vissoorten**

